

Марія Старчак-Вавричин

Село Мшана на Лемківщині

Історичний нарис

Львів — 2009

Світова федерація українських лемківських об'єднань
Інститут української археографії та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського НАН України. Львівське відділення

Марія Старчак-Вавричин

Село Мшана на Лемківщині

Історичний нарис

Львів — 2009

ББК — Т3(4П7)
УДК — 94(438)
В123

Старчак-Вавричин М. Г.

**Село Мшана на Лемківщині: Історичний нарис. — 2-ге вид.,
випр. і доп. — Львів, 2008. — 128 с. + іл., табл.**

У книзі, на підставі архівних першоджерел, документальних публікацій та спогадів, висвітлено історію одного з найдавніших лемківських сіл — Мшани, від першої письмової згадки про нього до повного знищення села під час та після Другої світової війни.

Поданосяться відомості про топографію і мікротопонімію села, землеволодіння і землекористування, демографічні процеси, історію церкви та школи, громадсько-культурне життя. Публікуються списки власників землі у Мшані.

Відповідальний редактор: **І.Д. Щерба**

Рецензенти: **Надія Бортняк
Ольга Кровицька**

Літературний редактор: **Наталя Кіт**

Від редактора

В середині ХХ століття у центрі Європи вчинено жахливий злочин, коли за короткий час зі своїх споконвічних земель було депортовано більш ніж півмільйона найзахідніших українців — лемків. Одним розчерком пера зловісної московської руки знищено етнографічну цілісність карпатської вітки української нації, зруйновано її духовну і матеріальну культуру, яка протягом тисячоліття розвивалась, акумулюючи і зберігаючи всі найкращі мовні, фольклорні та обрядові надбання від часу зародження Київської Русі аж до наших днів.

На превеликий жаль, ще до сьогодення, незважаючи на постійні змагання товариства «Лемківщина» в Україні та споріднених товариств у країнах компактного поселення лемків, суттєвого вирішення проблем, породжених депортациєю 1944-1946 рр. та акцією «Вісла», немає.

Німим докором стоять придорожні хрести на узбіччях неіснуючих нині, ще, здається, зовсім так недавно квітучих, повних дитячого сміху, сіл. Безупинно набирають незворотності процеси полонізації, словакізації та інших форм асиміляції тих поодиноких українців-лемків, яким доля усміхнулася і після довгих років поневірянь, знущань та утисків, все-таки дала можливість повернутися на опалену війною рідну землю, аби попри все, мов новонароджена дитина, з чистого аркуша почати життя.

Ми повинні поставити собі питання, яку ж спадщину залишаємо своїм нащадкам, чого будуть вчити вони своїх дітей, які колискові почують наші онуки та який образ Лемківщини закарбується у їхній пам'яті.

Світова Федерація Українських Лемківських Об'єднань докладає чимало зусиль, щоб зберегти самобутню культуру лемків, передати наступним поколінням її особливості. Основною метою діяльності СФУЛО є етнічне відродження Лемківщини. Досягнути цього можна, лише об'єднавши титанічні зусилля

людей багатьох держав, і не тільки української національності. Однією зі спроб виконання такого благородного завдання є розпочата Президією СФУЛО серія книг під загальною назвою «Історія сіл Лемківщини». І першою з цього ряду книг, яка пропонується читачеві, є невеличка за обсягом, але глибока за змістом книга Марії Старчак-Вавричин «Село Мішана на Лемківщині. Історичний нарис». Ця книга написана не за один день, ані навіть не за один рік. Це, насамперед, ґрунтовне, високопрофесійне дослідження історії села Мішана. Книга виношена в серці, у неї вкладено душу, безмежну любов до рідного краю, в ній, мов у дзеркалі, відбилась і непоборна туга за батьківською хижою, за чудовим краєм — Лемківщиною.

Ми твердо переконані, що ця книга знайде свого вдячного читача, що вона не тільки дасть змогу поринути у солодкі спогади свого дитинства, не лише збереже у народній пам'яті історію одного з найвідоміших і найдавніших сіл Лемківщини, але й виконає чи не найважливішу свою місію — стане каталізатором і спонукатиме людей, вихідців з Лемківщини, творити такі ж книги, аби ніколи не канула в небуття історія Лемківщини.

*Відповідальний секретар СФУЛО,
професор Іван Щерба*

Переднє слово

Ідея написати історію моого рідного села Мшани, що на Лемківщині біля Дуклі (тепер Підкарпатське воєводство, Польща), з'явилася у мене давно. Раз-по-раз у пам'яті зринали спогади дитинства — яскраві кольорові картинки з квітучими луками по над селом, журловою річкою, яка збігала камінцями серединою села, зеленими бережками, застеленими полотнами, що вибілювалися на сонці. Згадувалися старанно оброблені поля навколо села, поділені межами на смуги, які влітку ставали різномальоровим килимом з цвіту картоплі, конюшини, льону, колосків жита, пшениці, ячменю, вівса. Пам'ятаю веселі свята — Різдвяні з колядниками і щедрівниками, Великодні — з писанками, Руслальні — із замаюванням осель пахучою липою, Свято-Іванські з палячими собітками, співами та іграми молоді, збиранням цілющого зілля росяним ранком досвіт сонця, а потім освяченням його в церкві. Пам'ятаю гучні дівочі і парубоцькі співи, що линули вечорами над селом, перші шкільні роки... А потім у Бескиди, в село прийшла страшна війна, яка зарубцювалася в пам'яті згарящими, руйнами, безконечними окопами, траншеями, перевернутою гусеницями танків, розривами гарматних снарядів і бомб землею. І натовпами солдатів, особливо поранених, які стогнали, кричали від болю — в сінях, на тоці, на подвір'ї, в наметах медсанбату, що розмістився за нашою і сусідніми хатами, та величезним цвинтарем, котрий за кілька тижнів виріс поряд з медсанбатом.

Пригадується, як у кінці липня 1944 р. до наших країв стрімко наблизився фронт. Село наповнилося відступаючими німцями, а всі мешканці села, у передчутті якоїсь страшної біди, залишили свої домівки і пішли до лісу. Ми заховалися в урочищі, що називалося Ведмежа Яма. Два місяці жили під деревами, просто неба, і єдиною надійною охороною усім був образ Почайської Богоматері, який селяни взяли зі собою з церкви.

Наприкінці вересня всі харчові запаси вичерпались і ми змушені були вернутися в село. І тоді ми пережили страшні три дні і три ночі, сидячи ще з кількома родинами в потоці в Нижньому кінці села навпроти садиби Кам'янських. Це був час, коли у Мішані уже стояли радянські війська, а в Смеречному — за 6 кілометрів від Мішани — німці укріпилися в бетонних бункерах і шалено боронилися. Ці три доби були суцільним безперервним гарматним і ракетним вогнем з обох сторін. Особливо страшно ставало вночі, коли темінь освітлювали вогні трасуючих куль і заграви пожеж. Над ранок третьої ночі в Смеречному все затихло. Як виявилося потім — село було знищено повністю, до тла. (Сьогодні там росте густий ліс). А Мішана палала у вогні, поплум'я якого освітило цілий Нижній кінець села і навколоїши поля. Всім людям дозволили вийти з потоку і ми пішли до лісу — на Терстяну. Там, у потоці, залишилися рештки наших пожитків, кінь, дві корови — брали лише те, що можна було нести на плечах, бо ніхто не зінав, чи бій затих надовго і чи вдасться живими вийти з цього пекла. Запам'яталося, як ми жили в монастирі св. Івана з Дуклі, пізніше — у Завадці, в когось на горищі.

Пам'ятаю також повернення десь у кінці жовтня 1944 р. до розбитого, спаленого, знищеного села. Наша хата чудом уціліла і в ній квартирував якийсь військовий начальник. Нас пустили додому обігрітися, але спокою ми не мали. Продовжувалися безперервні обстріли села, особливо нічні, що примушувало нас на ніч покидати домівку і ноочувати у виритих для цього окопах. Як з'ясувалося, не змігши взяти атаками головний хребет Бескиду, радянські війська, вийшовши в Словаччину через Дуклянський перевал, з 28 жовтня зайняли глибоку оборону в горах, яку утримували до середини січня 1945 р., коли почався новий наступ — Горлицький прорив. Це означало, що Мішана і навколоїшні села опинилися у прифронтовій смузі і постійно піддавалися обстрілам і бомбардуванням.

А потім була евакуація мешканців села, яка розпочалася зі середини листопада 1944 р. У документах про переселення зазначалося, що люди виселяються згідно з наказом воєнного коменданта села.

Знівечене село залишилося порожнє, назавжди осиротіле. А людей розсіяли по світу і вже ніхто ніколи не збере їх разом. Зрештою, так і було задумано радянським і створюваним ним

польським урядами, які ще 9 вересня 1944 р. підписали угоду про виселення українського населення з Лемківщини, Надсяння, Холмщини та інших споконвічних українських етнічних територій. На той час сталінський режим уже мав злочинний і кривавий досвід «звільнення» Криму від кримських татарів, Чеченії від чеченців, Калмиції від калмиків, Балкарії від балкарців і т. д. Цей досвід був щедро переданий урядові «нової» Польщі для розправи з автохтонним українським населенням, щоб з коренем вирвати його з батьківської землі, «звільнити» землю від її господарів.

Спогади про рідне село ніколи не покидали мене, ні радісні, ні жахливі, бо це були перші дитячі враження від дійсності. А потім було сувере, тяжке життя, пристосування до нових обставин, людей, мови і постійне порівняння: а як у нас це називалося, як у нас святкували це свято, чи росли у нас такі квіти, такі дерева...

З часом, працюючи над архівними документами чи книжками, я почала збирати всі відомості про Мшану. Їх назбиралося досить, щоб у загальних рисах відтворити історію села від першої письмової згадки про нього у середині XIV ст. до остаточно-го знищення у середині XX ст. Та основне серед цих матеріалів — списки господарів села від 1773 р., які засвідчують, що село мало постійний склад населення — близько 200 номерів, приблизно 900-1200 мешканців. Що на тих самих місцях протягом останніх двохсот років жили люди з тими самими прізвищами й іменами, що імена традиційно передавалися від діда до внука, від батька до сина і таким чином закріплювалася родинна традиція, пам'ять роду. Хоч частина прізвищ не виявлена у пізніших списках, все ж вони залишилися у вжитку й у пам'яті мшанчан як вуличні прізвиська. Це дає змогу заглянути у глибину роду і встановити походження цих прізвиськ. Найчастіше прізвиська — це прізвища або імена давніх предків цього роду, а може, і першопоселенців.

Ці списки фіксують той факт, що село було заселене майже виключно автохтонами — лемками-українцями, крім кількох родин циганів, корчмаря та випадково чи тимчасово поселених поляків.

Остаточно підштовхнула мене до написання цієї книжки одна зворушлива подія: я побувала у церкві Успіння Пресвятої Богородиці в с. Сокільниках під Львовом, де живе тепер значна частина мшанчан. Церква побудована з ініціативи і за значною

участю вихідців із Мшани. Вона величава, у всій околиці, а може, й на всій Львівщині такої величної нема. Це Собор. І я зрозуміла, що фактично цією спорудою наші односельці, разом зі своїми співпарафіянами — переселенцями з інших сіл Лемківщини і не тільки Лемківщини — спорудили пам'ятник Мшані, а може, й цілій Лемківщині. Церква в Сокільниках, як і у Мшані, присвячена Успінню Пресвятої Богородиці, і це також продовжує традицію. Архітектори проекту — випускники Львівського політехнічного інституту Іван та Володимир Грубі, сини вихідця із Мшани Михайла Грубого та Марії (дівоче — Федак), котра походить із поблизького від Мшани села Вільхівця. І тоді я вирішила, що не маю права тримати тільки для себе зібраний архівний матеріал про Мшану та її мешканців — він мусить стати відомим людям, і не тільки мшанчанам. Хотілося б цією книжкою увіковічнити пам'ять Мшани, від якої залишилася тільки назва, та її мешканців, щоб їхні нащадки знали, звідки вони походять, хто їхні діди і прадіди, де їхні корені. У книжці вміщено кілька списків господарів села за різний час. Це, зокрема, найдавніший список власників землі у Мшані за 1773 р., який засвідчує поділ землі на ріллі та селянські наділі, список власників будинків у селі з 1789 р. за розселенням і номерами господарств, список господарів парафії — Мшани і Смеречного — з податкового візначення пароха Григорія Лаврівського з 1820 р. У списку власників землі за 1855 р. наші односельці можуть знайти уже конкретних своїх предків — дідів і прадідів. Вміщено також список господарів, сім'ї яких жили в селі перед самим виселенням. До другого видання книжки додано список дітей Мшани, котрі ходили до школи у 1933 р., та велику добірку фотографій, на яких відображені мшанчани до виселення.

Виношу щиру подяку Михайліві Папайліві, Марії Кам'яньській, Григорію Бутлю, які допомогли мені зібрати фотографії, та усім односельчанам, які зберегли ці безцінні скарби і погодилися передати їх для книжки.

Встановити, де тепер живуть вихідці з нашого села, — складна справа, бо розсіяні вони по багатьох селах і містах Львівщини й України загалом. Проте основна частина мшанчан осіла-таки під Львовом у с. Сокільниках, Годовиці, Басівці, Оброшині, Щирці, на Самбірщині в с. Ралівка, Бісковичі, у Львові.

На перехресті віків

Лемківщина — найзахідніша частина української етнічної території. Вона займає найнижчу частину Українських Карпат — Низький Бескид, частково Середній та Західний Бескиди. Карпатський хребет, що був водночас і державним кордоном (до 1772 р. — польсько-угорським, з 1919 р. — польсько-чесько- словацьким), ділив Лемківщину на північну (галицьку) і південну (закарпатську) в межах Словаччини. Це український півострів між польською і словацькою етнографічними групами, довжиною (зі сходу на захід) 140 км та ширинорою (із півночі на південь) 25-50 км. Краєвид тут типово середньогірський, висота хребтів доходить до 1000 м, іноді до 1300 м. Уздовж рік, які протікають долинами гір, розташовані перевали — Тилицький (688 м), Дуклянський (502 м), Лупківський (657 м), котрі є важливими транзитними та стратегічними шляхами, що з'єднують північну і південну території Лемківщини¹.

Споконвіків цю територію населяли корінні слов'янські племена. Про походження лемків здавна точилися дискусії, одні учасники яких стверджували, що це автохтонне східнослов'янське плем'я, інші — що лемки — це волохи, пастуші племена, котрі в XV-XVI ст. колонізували Бескиди. Ще інші намагалися і тепер намагаються довести польське походження лемків. Але більшість українських учених-істориків прийшли до висновку, що предки лемків входили до складу слов'янських племен, які під впливом потужного державотворчого і культурного осередка, яким у X і XI ст. був Київ, а пізніше Галицько-Волинське князівство, прийняли, разом із первісною історичною назвою української землі й українського народу «Русь», «руський», «руснак», «русин», також українську словесність і звичаї та українську релігійну і національно-духовну культуру². Зрештою, до такого висновку прийшли й сучасні польські дослідники. М. Будзинський у праці «Ludność pogranicza polsko-ruskiego

w drugiej poł. XVIII w.» (Przemyśl, Rzeszów, 1991, s. 356) пише: «Почуття групової відмінності серед руського населення не виникло, як часто стверджується, в австрійські часи. Це почуття існувало тут століттями. Якщо прийняти свіжі висновки М. Парчевського (идеться про: Parczewski M. Początki kształtowania się polsko-ruskiej rubieży etnicznej w Karpatach. U źródeł rozpadu Słowiańskiego na odłam wschodni i zachodni. — Kraków, 1991. — Aut.), то зародки цього почуття з'явилися тут у ті часи, коли на слов'янських землях сформувалися надплеменні етнічні угруповання (кінець X ст.), які потім консолідувалися на ґрунті західного (римського) християнства і східного (візантійського). Протягом чотирьох століть це почуття зміцнювалося існуванням окремої руської державності. Від половини XIV ст. залишилася вже тільки мовна і конфесійна відмінності». Давня первісна назва «Русь» збереглася у назвах сіл та інших географічних об'єктів на Лемківщині — Королева Руська, Устя Руське, Дубрівка Руська, Яблониця Руська, Свіржова Руська. Через найзахідніше лемківське село Шляхтову пливе Руський потік, а дорога, що йде через це село, зветься Руською Путтю. Завдяки природним умовам і географічному розташуванню, через віддаленість від основних політичних і культурних центрів України (Лемківщину навіть називали Галицьким Сибіром) саме тут зберігся найдревніший давньоруський діалект з численними мовними архаїзмами, відомі також значні залишки язичницьких дохристиянських звичаїв і обрядів, елементи прадавньої культури у писанкарстві, народній ноші, вишивці.

Лемківщину, яка фактично була українським півостровом між польським, з одного боку, і словацьким — з другого, етносами, часто порівнюють з найзахіднішим форпостом фортеці Україна. Умовні стіни, укріплення цього форпосту були непріступні і непроникні для іноплемінників. Лемки обороняли свою етнічну чистоту відчайдушно, іноді ціною прогресу, за рахунок консерватизму. Вони зберігали вірність своїй вірі — східному обрядові. Це була їхня наймогутніша зброя й оборона одночасно. Зміна обряду розцінювалась як зрада народу. Тих, хто прийняв католицький обряд, вважали поляками, тобто людьми іншого походження, іншого племені. Через те такі випадки були надзвичайно рідкісними. Не допускалися й змішані шлюби. І це — не зважаючи на те, що змішаний шлюб відразу ж підвищував

громадську позицію греко-католика, він одержував певні пільги. Так, у Дуклянському деканаті Перемишльської греко-католицької єпархії, в якому було 26 парафій, що об'єднували 37 лемківських сіл, в останній четверті XVIII ст. був зареєстрований один змішаний шлюб на 1188 шлюбів, що тут відбулися³.

Як стверджив Б. Лепкий, віддалені від культурних і політичних центрів національної території України «лемки, на своїй маловрожайній землі та серед важких і несприятливих життєвих умовин, зберегли свою рідну землю, свої старосвітські звичаї, мову й віру. Сповнили завдання, що їм визначила історія»⁴.

Серед гірських перевалів у Бескидах (Тилицький, Дуклянський, Лупківський) найвигіднішим був Дуклянський. Дорога до нього вела з Дуклі через села Терстяну, Тиляву і в Барвінку підносилася на вершину, за якою лежала долина Дунаю. Цю дорогу в середині XVIII ст. вимостили твердим каменем, а на згадку про те, що нею пройхав в Угорщину австрійський імператор Йосиф II, обіч гостинця над рікою Яселкою стояли ѹосифінські стовпі.

Через перевали, що мали стратегічне значення, споконвіку прокочувалися війни, в яких сусідні держави з'ясовували свої стосунки, відстоювали право на володіння тими чи іншими землями. Зазнала Лемківщина і татаро-турецьких нападів. Жертвою цих воєн завжди було мирне населення, яке своїм майном і власним життям розплачувалося за чужі інтереси. У новіші часи основними суперниками за ці дороги виступали Австро-Угорщина та Росія. Перша світова війна, головні бої якої у 1914-1915 рр. відбувалися в Бескидах, завдала нищівного удара Лемківщині. Села, через котрі кілька разів прокотилися бої між російськими й австрійськими військами зі Сходу на Захід і навпаки, були дощенту спалені, розорені, селяни зігнані війною зі своїх дворищ, земель, а потім ще катовані у тaborах для полонених у Тадергофі.

Остаточного удару Лемківщині завдала Друга світова війна та її наслідки. За ті перевали в Бескидах велися запеклі бої між двома злочинними потугами — більшовицьким Радянським Союзом і фашистською Німеччиною — за вихід у Словаччину. Фронт проліг зі Сходу на Захід через ті ж села, що й у Першу світову війну, і стояв тут від вересня 1944 р. до середини січня 1945 р. Перевали були взяті ціною повного знищення сіл і землі

тривалими багатомісячними бомбардуваннями, артилерійськими обстрілами, навалою воєнної техніки і мас військ. Та цього було замало для переможців. Разом із твореним ними сателітарним урядом «нової Польщі» вони вирішили остаточно «визволити» Лемківщину від її мешканців і 9 вересня 1944 р. підписали договір про виселення жителів Лемківщини в Радянську Україну. Реалізація цього договору проходила зі середини листопада 1944 р. до 1947 р. і закінчилась кривавою акцією «Вісла». В результаті Лемківщина обезлюдніла, її села перетворилися у суцільний цвинтар, а колись дбайливо оброблювані землі — на доісторичну пустку. В процесі цієї акції ті мешканці Лемківщини, які не вийшли в Радянський Союз, а також ті, що повернулися на рідні згарища з фашистських концтаборів і примусових робіт у Німеччині, зазнали повною мірою знущань польських шовіністичних озброєних загонів і спеціальних підрозділів війська Польщі і, як злочинці, були під конвоєм відтранспортувані на крайні західні і північно-західні території, що після війни відійшли від Німеччини до Польщі, а найактивніші і непокірні — до концтабору «Явожно» — філії колишнього фашистського концтабору «Освенцим». У селах з'явилися нові поселенці, яким були чужі цінності культури лемків. Лемківська земля, колись розорана до клаптика і дбайливо оброблювана лемками, запустіла, заросла ялівцем. Де були села — виросли непрохідні ліси, де були пасовища — тепер непрохідні хащі. За лічені десятиліття знищено культуру гірського землеробства, що творилася віками. А лемків розсіяли по світу невеликими групами, щоб вони вже ніколи не могли зійтися всі разом на своїй землі. Так був вирішений спір, хто такі лемки — українського, волоського чи польського походження. Тільки вирвавши їх з коренем із землі, руськість якої вони обороняли віками, можна було злати їх самооборону, але не душу. Де б не жили тепер лемки, вони не забули своєї землі, своїх гір, і линуть до неї своїми спогадами, думками і мріями побувати в рідній стороні, відшукати колишні стежки, дороги, рідні подвір'я, вшанувати поховані там предків, рідних.

До Другої світової війни на Лемківщині було близько 320 сіл. Серед них — Мшана, одне з найдавніших сіл Лемківщини.

Село Мшана (Мшанна) Короснянського повіту (тепер Підкарпатське воєводство) Польщі розташоване в Низькому Бескиді

поблизу містечка Дуклі на висоті 455 м над рівнем моря. Східною межею села є гора Мшанка (671 м н. р. м.), схили якої на сході спадають у долину ріки Яселки. На північ від Мшанки височіє лісистий верх, що називається «Городок» (601 м н. р. м.), з північного сходу на лісовій галевині є костьол св. Івана з Дуклі, який належить уже до Терстяни. Межею між землями Мшани і Терстяни є Срібний потік, сама назва якого засвідчує багатство надр, а його цілюща вода досі живить джерело на території монастиря, до якого на Івана Купала за східним обрядом сходилися селяни навколошніх сіл, надіючись на зцілення від своїх недуг. На захід від Мшани розташовані нижчі узгір'я, вкриті змішаними лісами. Серед них вирізняється гора Крем'янка (616 м н. р. м.), за якою лежить село Роп'янка, землі якої багаті нафтою, що й відбилося у назві села. На півдні Мшана межує зі Смеречним, на сході — з Тилявою, а на півночі — з Гировою. На північному заході угідь села, на межі з землями Роп'янки і Гирови, розкинувся ліс Мшанка на висоті 495 м над рівнем моря⁵.

Мшана мала дуже вигідне розміщення. Село розкинулося в широкій долині по обидва береги річки Мшанки. Вона утворюється з двох струмків, які збігають з південно-західного схилу Крем'янки, несе свої води на віддаль 7 км через Мшану, її поля і в Тиляві впадає до ріки Солотвини — лівої притоки ЯSELки. Уздовж течії у Мшанку з обох боків вливаються потоки, найбільші — Вандови, Бриля, а з правого берега — річка Видерник, які збагачують її своїми водами. Річка розділяла село на дві половини. Понад річкою тягнулася дорога, яка вела через Нижній кінець до Тиляви, через Горішній — до Гирови. У двох місцях через річку перекинуто містки, ще в кількох — кладки, якими сусіди могли відвідувати один одного, не перебідаючи річку, яка після дощів ставала бурхливою, багатоводною і заледве вміщалася в берегах.

Хати-господарства селян були розташовані обабіч річки і дороги в два ряди на парцелях, розділених вузькими доріжками, вигінцями, які часто повторювали біг потічків. Будувалися хати фасадом до річки і дороги. Кожне господарство мало обширне подвір'я з виїздом на дорогу. Біля хат були загорідки — невеликі городи, де росли квіти і ярина.

Низькі узгір'я, що дугами, ніби розкриті долоні, оточують село з усіх сторін, м'яко відступають від села, утворюючи широкі,

вигідні для обробітку поля, луки і пасовища. Ці узгір'я — Верхи, як їх називали, — вкриті густими змішаними лісами, де переважають ялиця, явір, бук.

По обидва боки села простягались орні поля. Найродючіші з них були понад селом і на грядах понад річкою, а далі, в міру підвищення і наближення до лісу, їхня родючість знижувалася. Під самим лісом земля призначалася під пасовища.

Вигідне географічне розташування Мішани обіч важливого шляху через Дуклянський перевал (4 км), близькість до Коросна (30 км) і Дуклі (14 км), а також помірність узгір'їв, придатні для обробітку відносно родючі землі в долині Мішанки спричинилися до того, що село має дуже давню історію, зафіксовану в документах, і є одним з найстаріших на Лемківщині.

Вперше назва села Мішана (Msana) згадується в грамоті короля Казимира III від 28 серпня 1366 р., якою він підтверджував поділ канцлером Янушем своїх маєтностей, куди входила і Мішана, між своїми племінниками⁶. Збереглася також грамота цього ж короля від 24 лютого 1369 р., якою король надавав право двом братам — Миколі і Радостанові з м. Бече — заснувати село Мішану (Mssana) на німецькому праві і вирубати для цього «50 або більше, скільки треба», ланів лісу⁷. При цьому один лан призначався для церкви східного обряду.

Практично це означало, що вже існуюче село Мішану було переведено з руського на інтенсивно запроваджуване в ті часи німецьке право, тобто своїм документом король визначав юридичні основи — німецьке право — для організації життя в цьому селі і виділяв 50 ланів лісу, який мав бути вирубаний і викорчуваний, щоб вивільнити площи для землеробства.

Переведення сіл на німецьке право розпочалося у XII ст. й особливо було поширене в XIV і в першій половині XV ст. При цьому правовою основою локації (заснування, розміщення) села стала угода між королем й осадником — локаційний привілей (у даному разі — грамота короля). Таке село очолював солтис, який був спадковим, тобто право на солтиство переходило від батька до сина. Він організовував життя мешканців села і землекористування, а також був для них суддею в першій інстанції. Селяни (кметі) отримували у самостійне спадкове користування один лан⁸ або менші наділі землі (але не менше чверті лану), при цьому ліс і луки залишалися спільною власністю. Наділ солтиса

становив кілька звільнених від повинностей ланів землі. З наділів селян він одержував повинності, данину. Крім цього, солтис мав право на частину чиншу, який селяни сплачували своєму володареві, а також частину доходів від судових кар. Йому надавалося право закладати стави, млини, корчми.

Села, засновані на німецькому праві, на кілька років одержували свободу, тобто звільнялися від повинностей, після чого вони сплачували грошовий і збіжевий чинш та зобов'язувалися до невеликих відробітків — 2-4 дні на рік. Завдяки встановленню певного фіксованого рівня повинностей, тобто точно визначених повинностей залежно від кількості оброблюваної землі, мешканці таких сіл могли досить вільно й успішно розвивати своє господарство і виробляти товарну продукцію. Отже, з 1369 р. Мшана жила приблизно так організованим життям, яким управляли її перші солтиси, очевидно, Микола і Радостан з Беча. Площа у 50 ланів, виділена селу, була постійною і збереглася за селом, фактично, до кінця його історії. Свідченням цього є документи часів австрійського володіння, коли проводилися переписи земель усіх сіл Галичини, про які йтиметься далі. Як розвивалося село у наступні десятиліття — можна лише уявити, бо конкретних матеріалів про це нема, хоча в пізніших документах село Мшана фігурувало досить часто. Цю назву зустрічаємо у грамоті короля Владислава II, виданій у Новому Санчі 21 лютого 1412 р.⁹, у судових актах від 1 липня 1437 р., де згадується також його мешканець Федъ із сорока своїми співгromadянами¹⁰.

Із грамоти від 24 квітня 1521 р. довідуємось, що власниця Івлі, Гирови і Мшани Єва Щиковська продала мшанське солтиство за 330 зол. і виділила один лан на утримання парафії східного обряду Василеві Стебницькому з Уніхова¹¹. Цей акт продажу був ще двічі підтверджений — 14 листопада 1706 р. та 26 лютого 1731 р.¹². У 1530 р. Єва Щиковська видала у Кракові документ, який визначає обов'язки солтиса в Мшані. За цією грамотою, солтис звільнявся від усіх повинностей і данин та отримував право пропінації (право варити пиво і горілку для власних потреб), а також право вільно користуватися ставами, пасовиськами та лісами, які передані йому у спадкове володіння.

На користь своєї власниці Єви Щиковської він, однак, був зобов'язаний 3 дні на рік служити їй та сплачувати у травні кожного року 3 зол.¹³

З люстрації (перепису) села Мшани 1581 р. нам відомо, що там на той час було 18 дворищ, один руський священик, церква, солтис¹⁴. У сусідньому селі Гирові, яке належало тому ж орендареві, що й Мшана, — Якубові Варшицькому, тоді було 15 дворищ і солтис, а в новозаснованій Роп'янці — два дворища і солтис.

Зазначимо, що дворище тоді означало велику родину, великий селянський двір, де разом з батьками жили зі своїми сім'ями сини і дочки, які спільно володіли своїм земельним наділом.

1772 р. Лемківщина, як і вся Галичина, була приєднана до Австрії. Для забезпечення собі максимальних прибутків через оподаткування новоприобраних володінь австрійський уряд провів ряд економічних і фінансових заходів уже в перші роки свого панування. Протягом 1772-1774 рр. проведено перші переписи населення — військові конскрипції, складалися податкові фасії — зізнання власників про прибутки від належної їм землі. У 1785 р. було здійснено загальний земельний перепис, обмір та оцінку земельних угідь, у 1788 р. — перепис і класифікацію всіх будинків у містах і селах. Матеріали цих переписів стали підставою для проведення великої урбаріальної реформи у 1789 р., суть якої полягала у переведенні всіх селянських повинностей з відробітків і натуральних чиншів на грошовий чинш (податок). У результаті проведених заходів на кожну громаду було складено комплекс документів, які давали повну характеристику села — кількість господарств та імена їхніх господарів, кількість землі, якою володів окремий господар, її якість, характер угідь (орна земля, пасовища, городи, ліси, стави), величина прибутку, повинності селян на користь пана і т. ін.¹⁵

Складено такий комплекс документів і для Мшани. Він дійшов до наших часів і зберігається у Центральному державному історичному архіві України у Львові¹⁶. З цих матеріалів довідуємося, що всього село мало 1536 моргів*, 195 кв. сажнів** орної землі, 359 моргів 514 кв. сажнів лук, 162 морги 762 кв. сажні пасовиськ, 33 морги 101 кв. сажень городів. Крім цього, парафії належало 59 моргів орного поля, 12 моргів лук і 9 моргів пасовиськ. З належних селу земель громада збирала 913 корців*** жита, 2183 корці ячменю, 6553 корці вівса, а також 4040 центнерів сіна.

* Морг — міра площини, дорівнювала 1600 квадратних сажнів.

** Сажень дорівнював 1,897 метра.

*** Корець — міра об'єму, що дорівнювала 32 гарнцям або 120 літрам.

У панському дворі в Хорківці, що біля Дуклі, село повинно було 138 днів косити, 69 — грабати, 69 — жати збіжжя, 69 — орати плугами, дати до двору 23 гуски, 85 курей, 352 яйця, 240 корів вівса, виготовити і відвезти до двору 46 кіп гонтів, також заплатити 623 ринських чиншу і 394 ринських за найм землі. Всі ці повинності були перераховані у гроші і становили суму 5175 зол. ринських. Такий прибуток мав пан від села на рік.

Вся земля була поділена на 28 рілей, які називалися: Пільхівка, Кушнірівка Нижня, Кушнірівка Вишня, Гомендаківка, Гвіздонівка, Моцківка, Галадіївка, Буглівка, Вахівка (Ляхівка?), Бардинівка, Курочківка (Язівка?), Сивівка, Гутирівка, Стефанічівка, Парилляківка, Худиківка, Бехерівка, Солтиство Долішнє, Щурківка, Садзавка, Гальківка, Папайлівка, Мильнівка, Гарайдівка, Кривівка, Когутівка, Курилівка, Вигін. Відконої ріллі, якою володіли селяни, вони повинні були сплачувати повинності. Оскільки на одній ріллі окремими ділянками ґрунту володіли кілька господарів, їхні повинності об'єднувалися, і вони виконували їх спільно, за погодженням між собою. Від повинностей були звільнені п'ять рілей — Солтиство, Бехерівка, Папайлівка, Кривівка і Вигін. Це, очевидно, ті 5 ланів, які ще у 1369 р. були призначенні солтисові. І хоч з часом їхні власники змінилися, однак привілей на звільнення від повинностей зберігся до австрійських часів.

Лани (ріллі) були нарізані смугами на лівому і правому берегах річки перпендикулярно до села. Нумерація рілей і розташованих на них господарств починалася в Нижньому кінці села на правому березі річки, у Вишньому кінці Мшани переходила на лівий берег і закінчувалася в Нижньому кінці.

Збережені назви рілей відомі з давніх-давен, як зазначав у по-датковому візнанні парох Мшани Григорій Лаврівський (1820 р.)¹⁷. У списку рілей з 1820 р. виявлено три нові назви — Перконівка, Васенківка і Дідичівка, які в пізніших документах не згадуються.

Назви рілей, ймовірно, походять від імен і прізвищ першопоселенців і довгорічних власників ділянок. Так, за найдавнішим зі знайдених на сьогодні списком господарів села, на Парилляківці було п'ять господарів з прізвищем Парилляк; на Папайлівці господарювали Васко і Лешко Папайли; на Худиківці жили Яцко і Васко Худики. Одна з рілей називалася Щурківка. Господарів з

таким прізвищем у 1773 р. там не було, а у списку 1789 р. значиться Щурко.

Цікава історія п'яти солтиських ланів. Ще у 1521р. один з цих ланів був переданий парафії і належав їй до кінця історії села — до Другої світової війни. Поле це називалося «Церківне» або «Попівщина». Солтиськими залишалися Солтиство Долішнє і Солтиство Вишнє. У 1773 р. також фігурує Солтиство Кривівське, але у пізніших документах ця рілля мала постійну назву «Кривівка». Ще один солтиський лан зафіксований у документах як Бехерів маєток, Солтиство Бехерівське, з часом утвердилася назва «Бехерівка». Мабуть, тут був фільварок, яким володів шляхтич Бехер. Господарство це згодом розпалося, земля була поділена між іншими господарями, проте залишився слід — до одного з господарів на цих дільницях казали «До Шляхтича».

Зберігся мікротопонім «В Ставках». Очевидно, саме тут у давнину були ті ставки, вільне право вилову риби в яких надавалося солтисові Мшани ще 1521 р. Самих ставків мішанчани уже не пам'ятають, але, крім назви, залишилися сліди гребель, берегів.

Крім зазначених назв рілей, окремі поля, ліси, урочища мали ще й свої назви. Так, були поля, які називалися Лази, Обочі, Чертіж, Горбки, Під Вапном, Під Деброю; ліси — Мішанка, Глибока Долина, Під Смеречним, Долина під Крем'янкою, Никльовець.

Завдяки географічному розташуванню, село мало достатню кількість порівняно родючої та придатної для обробітку землі. Цим, напевно, і визначився його суттєвий землеробський характер. У списках платників податків кінця XVIII-XIX ст. зареєстровано 2-3 ремісники, переважно тимчасові поселенці, що мешкали комірниками у чужих хатах і жили виключно з ремесла. Такими були 1773 р. Яків Шевц на Кушнірівці Вишній, Матвій Дротар на Щурківці. 1789 р. у списку платників податків Мшани є ткач Каспер Готкович, швець Шимон Літтавич, коваль Стефан Шома. Столлярством і рільництвом займався Стефан Федак¹⁸.

Про ремісників у Мшані в давніші часи деяку інформацію повідомляють назви рілей. Солтис мав право поселяти на ланах ремісників. Цим правом, мабуть, скористалися і мішанські солтиси і поселили кушнірів. Унаслідок цього, згодом з'явилися назви Кушнірівка Вишня і Кушнірівка Нижня. У 1773 р. на Вишній Кушнірівці жив Ілля Кушнірко. У пізніших списках селян це прізвище не виявлено.

У центрі села була площа (піврільоک), яка називалася Вигін. Ця ділянка належала власникам села, що мали двір у Дуклі та Хорківці (у XVIII і XIX ст. ними були графи Сенінські, потім Менцинські). Тут розташовувалася панська гуральня і корчма; тут також жив гуртівник. Тут же, побіч Вигону, були поселені цигани, які завжди займалися ковальством. Коли у Мшані з'явилася перша осілі цигани — невідомо, але уже 1789 р. у селі мешкав циган — коваль Стефан Шома. Циганська родина з таким прізвищем жила у Мшані до Другої світової війни. Серед мешканців села є прізвища Столляр, Дротар, Маляр, Гончар, предки носій яких, ймовірно, займалися ремеслами, назва котрих потім закріпилася як власне ім'я.

1848 р. в Австрії панщину ліквідували. Землі було поділено на панські і селянські. Селяни звільнілися від повинності працювати на панських ланах задарма. На середину 80-х рр. XIX ст. власникові села графові Менцинському належало у Мшані 872 морги лісу і 22 морги ріллі. Греко-католицька парафія мала 58 моргів ріллі, 12 моргів лук, 7 моргів пасовиськ і 87 зол. австр. валюти додатку до фонду утримання. А село — 1667 моргів ріллі, 240 моргів лук, 307 моргів пасовиськ і непридатних для обробітку земель, 105 моргів лісу. Всього селу належало 2319 моргів земель усіх категорій¹⁹. Якщо врахувати, що в середньому в селі мешкало в цей час 900-1000 осіб, то на одну особу припадало трошки більше 2 моргів поля. Такий стан справ був характерний не тільки для Мшани, але й для усієї Галичини, про що писав І. Франко у праці «Земельна власність у Галичині»²⁰.

Селянські господарства продовжували дробитися і селяни відчували недостачу землі. Це і було причиною масової еміграції селян у заокеанські землі в пошуках заробітків. Найраніше, уже в 1877 р., почали емігрувати лемки і мешканці Закарпаття. Пізніше цей рух охопив і Східну Галичину, усе Закарпаття і Буковину, Волинь. Емігрували в США переважно молоді люди, без родин, з метою заробити гроші, щоб повернувшись додому, купити землі, розбудувати господарство. З 1890 р. почалася еміграція до Канади, де були великі простори необробленої землі. Туди виїжджали цілими сім'ями на постійне життя, продавши своє господарство дома. Масові виїзди селян й обезлюднення сіл занепокоїло владу і церковні органи²¹. Перемишльська греко-католицька єпархія запропонувала заборонити еміграцію селян.

З 1897 р. у церковних довідниках (Шематизмах) почали вказувати відомості про кількість селян, які виїхали на заробітки з кожної парафії. З них ми довідуємося, що із Мшани і Смеречного 1903 р. в Америці було 220 осіб, 1906 р. — 230 осіб, 1909 р. — 260 осіб.

Як і в усій Галичині, на Лемківщині церква відігравала дуже важливу роль у житті села. Найчастіше єдиним представником інтелігенції у селі був парох, священик, і саме від нього залежав культурний та економічний розвиток села, його шлях до національного самоусвідомлення, запровадження нових методів господарювання.

Парафія у Мшані має давню і цікаву історію. Уже в 1369 р. при переведенні села на німецьке право для утримання церкви виділявся один лан землі. А 1521 рік приносить загадку про новозбудовану церкву у Мшані. Тоді власниця Івлі, Гирови і Мшани Єва Щиковська продала у спадкову власність мшанське солтиство за 330 червоних імперіалів Василю Стебницькому з Уніхова. Із п'яти ланів солтиства один призначався для пароха Мшани (представника тієї ж родини Стебницьких) — «для поліпшення становища новозбудованої церкви грецького обряду», як зазначалося в документі. Право Стебницьких на Мшанську парафію було також спадкове. Ствердживши, що і парох, і церква перебувають у злиденному стані, Єва Щиковська звільнила цим документом і пароха, і солтиса від усіх повинностей на користь двору і надала йому право рибної ловлі в ставках і ріках, право вільного вирубу лісу та вільного користування пасовищами, що належали до солтиства. Священика Є. Щиковська звільнила від данин з доходів, одержаних за виконання ним треб для парафіян, і наказала понад це, щоб кожний селянин щороку давав священикові по три міри^{*} вівса, по одній мірі жита і по шість хлібів, із застереженням, що це спадкове право пароха Мшани ніхто не може порушити, і щоб він і його нащадки та спадкоємці мали спокій у користуванні цим майном²². Церква і парафія у Мшані належала родині Стебницьких, як спадкова власність, від 1521 до 1772 р. Це давній рід української шляхти герба «Перестріл» (Przestrzał) у Руському воєводстві, засновником якого був Стефан

* Mира, «стародавня мірка» — міра об'єму, що дорівнювала 20 літрам. Шість мірок становили корець сипучих речовин, зерна.

Янча з Ванагу або Уніхова. Його нащадки від місцевостей, якими володіли, отримали прізвища Устрицькі, Терлецькі, Березанські, Стебницькі²³. Віддаленість того часу не дає нам можливості детально оцінити роль священиків з родини Стебницьких в історії Мшани. Однак уже те, що протягом двох з половиною століть вони утримували парафію, до якої також належало Смеречне, свідчить про життезадатність цього роду.

Історія зберегла інформацію про Якова Стебницького — мшанського поповича. У 1706 р. власник Гирови Богуслав Бобрівницький подарував йому попівство в Гирові «щоб хвала Божа ще більше поширювалася», як сказано в грамоті. Яків у майбутньому мав стати священиком у Гирові²⁴. Це вказує на те, що родина Стебницьких мала авторитет не лише у парафіян, але й серед шляхти.

У документі Катерини Потоцької від 14 вересня 1706 р. згадані ще три імена священиків Мшани з родини Стебницьких — Івана, Юрія та Івана, які представляли три покоління — батько, син, внук²⁵.

У 1772 р. помер останній представник чоловічої статі з побічної лінії, парох Василь Стебницький, записавши всі свої права на мшанську парафію своєму зятеві Йоану Лаврівському²⁶.

Про рід Лаврівських, представників якого була передана у спадкову власність парафія у Мшані 1772 р., збереглося більше відомостей. У XVIII ст. у Перемишльській єпархії жила родина Лаврівських, вихідці з якої відзначалися серед греко-католицького духовенства освіченістю і шляхетністю. З цієї родини походив Йоан Лаврівський, який у середині XVIII ст. довгий час був деканом богословських студій Колегії театринів у Львові та членом каменецького крилоса Львівської єпархії. Уже в похилому віці він покинув учителювання і став парохом у Мшані, де йому було надано також посаду дуклянського декана.

Дуклянський деканат об'єднував 26 парафій у 37 селах. Це, зокрема, села: Барвінок, Бонарівка, Гирова, Тиханя, Чорноріки, Дошиця (з дочірніми Березова, Гальбів, Явіря, Кути, Скальник), Довге, Граб (з Вишоваткою), Яблониця Польська (з Малинівкою), Красна, Крампна, Мшана (зі Смеречним), Мисцова, Оparівка, Ожинна, Поляни, Радоцина, Ростайне, Ріпник (з Петрушою Волею), Святкова Велика, Святкова Мала, Терстяна, Тилява, Зиндранова, Жидівське, Вільховець (з Роп'янкою і Вильшнею)²⁷.

Парафія Мшана зі Смеречним за величиною та кількістю парафіян була однією з найбільших у деканаті, більшою від Мшани була Мисцова. 1785 р. у Мшані жило 825 мешканців, з них 808 греко-католиків, 7 жидів і 10 римо-католиків. Площа села становила 18,87 кв. км. У Смеречному, що належало до Мшанської парафії і мало площину 2,9 кв. км, жило 160 мешканців — усі греко-католики. Значно меншими були інші села, з якими сусідувала Мшана. Так, Тилява, площею 18,62 кв. км, мала 669 мешканців (620 греко-католиків, 40 римо-католиків і 9 жидів); Гирова, площею 10,97 кв. км, — 513 мешканців (506 греко-католиків і 7 жидів); Роп'янка, площею 4,23 кв. км, — 100 мешканців (90 греко-католиків і 10 римо-католиків); Вільховець, площею 14,5 кв. км, — 310 мешканців (греко-католики); Вильшня, площею 6,04 кв. км, — 150 мешканців (греко-католики)²⁸.

Свояк Івана Лаврівського — Василь Лаврівський — парох села Терки, а пізніше і Смільника, балигородський декан, відомий своєю підприємливістю і господарськими здібностями. Вирізнявся серед сучасних йому священиків також вищою освітою. Можливо, що саме завдяки своєму родичеві закінчив теологію в театинській колегії.

У родині Василя Лаврівського (дружина Пелагія з Терлецьких) народилося четверо синів.

Найзнаменитішим серед синів Василя був найстарший — Іван (1773—1846) — крилошанин, один з провісників українського відродження в Галичині, професор і ректор греко-католицької духовної семінарії у Львові, дієцезіальний візитатор шкіл, автор підручника «Elementarz ruski, niemiecki i polski» (1838 р.). Як доктор богослов'я, викладав пастирське богослов'я і грецьку мову. У 1820 р. І. Лаврівський зайняв посаду першого проповідника при катедрі в Перемишлі, де зріс до ступеня архимандрита²⁹.

Ще перебуваючи у Львові, Іван Лаврівський закупив на аукціоні державні маєтки Смільник, Лупків і Волю-Мигову. В Перемишлі заснував друкарню. Кошти, отримані від маєтків та друкарні, використовував на закупівлю старовинних книг і рукописів для своєї бібліотеки, яку почав формувати ще у Львові. Зібралиши найбільшу на той час українську книгозбірню, в якій нарахувалося 14 139 книг, він подарував її Перемишльській капітулі — «з надією, що з неї буде користати Русь». Він також

заснував капітульну фундацію для утримання головного схоластика Перемишльської єпархії, надання допомоги вдовам і сиротам священиків та своїм родичам. За його ініціативою і планом, у Перемишльській єпархії почалося створення мережі деканальних і парафіяльних бібліотек.

Ще три сини Василя Лаврівського були парохами — Василь — у Торчиновичах, Андрій — у Лопенці (його син Іванко (1822—1773 рр.) — композитор), а Григорій — у Мшані.

Григорій Лаврівський (народився 1776 р.) очолював парохією у Мшані у 1804—1856 рр. Одночасно він — заступник дуклянського декана і віце-куратор деканальної бібліотеки, від 1843 р. — крилошанин, окружний інспектор шкіл і куратор деканальної бібліотеки. Очевидно, відтоді деканальна бібліотека була перенесена до Мшани і зберігалася тут наступні десятиліття, аж до Другої світової війни.

З того часу зберігся цікавий документ — протокол візитації парафії у Мшані перемишльським єпископом Іваном Снігурським від 26 червня 1833 р.³⁰ У документі охарактеризовано моральний та духовний стан парафії, стан церкви і церковного майна, навчання дітей і освіченості молоді.

Документ повідомляє, зокрема, що церква в Мшані була дерев'яна, з мурованою пресвітерією та дерев'яним восьмигранним склепінням. До церкви прибудована дзвіниця. В пропорційному відношенні до кількості парафіян церква була замала, тому селяни вирішили побудувати нову церкву і на той час уже вивезли камінь, 22 000 шт. цегли і мали близько 4 000 корців гашеного вапна. Належним визнано зберігання церковного майна і використання церковних коштів. Згідно з вимогами, велися метрики парафіян, опис церковного майна і каса. Виконано розпорядження попередньої візитації — відремонтовано мур навколо цвинтаря й опралено книгу заповідей. У протоколі відзначено високий духовний і моральний стан парафіян, які регулярно відвідують церковні відправи і приступають до святих тайн.

Візитатор також зазначає, що шкільного будинку в селі не було і бракувало книжок для навчання дітей, через це того 1833 р. мало дітей ходило до парафіяльної школи. Під час візитації зійшлося на навчання катехизму близько 50 молодих людей села, які виявили добре знання християнської науки і майже всі вміли читати «по-русськи».

Провізорами у церкві тоді були Онуфрій Баньковський та Іван Пиртко. Протокол візитації підписали від Мшані Іван Кирчак — війт, Михайло Пиртко — присяжний, Афтанас Костка і Петро Галадій — з громади. Від Смеречного — дочірного села — Іван Куцірка — війт, Стефан Мальо — присяжний, Михайло Сенків — з громади.

Григорій Лаврівський помер у 1856 р. і похований у Мшані. Фрагмент його намогильного пам'ятника досі стоїть біля руїн старої церкви В Ліску, яка саме при ньому була збудована і посвячена 1856 р.*

Це була церква дерев'яна, з муреною пресвітерією, стояла на порівняно високому пагорбі, порослуому буковим і кленовим лісом, на лівому березі Мшанки в Нижньому кінці села. Це місце називалося «Лісок», «В Ліску». Сільський цвинтар розташовувався нижче від церкви, через яр. Біля підніжжя пагорба «Лісок» розкинувся сад, в якому стояли будівлі плебанії. Історії будівництва плебанії не вдалося виявити, але з Шематизму на 1936 р. відомо, що це був муріваний будинок з 6 кімнат, спіжарні та кухні. На господарстві була також возівня, дервітня і криниця³¹. В кінці 1930-х рр. там розмістилася сільська школа.

Григорій Лаврівський був одружений з Юстиною з Пацлавських.

1821 р. у Мшані в їхній родині народився син Юліан, який згодом, здобувши юридичну освіту, став визначним політичним і культурним діячем Галичини. В 1848 р. Юліан Лаврівський увійшов до «Руського Собору» і «Собору руських учених», де був обраний головою правничої комісії. Він — засновник і довголітній голова товариства «Руська бесіда» у Львові (1861 р.) і театрту товариства «Руська бесіда» (1864 р.), голова товариства «Просвіта» у Львові (1870-1873 рр.), посол до Галицького сейму (з 1861 р.) і його віце-маршал (з 1870 р.). Юліан Лаврівський відстоював рівноправність українців у всіх ділянках державного життя і крайової адміністрації. Він заснував народовецьку газету «Основа» (1870-1871 рр.), переклав українською мовою

* Ця дата зафіксована у церковних Шематизмах на 1894-1897 рр. Пізніше дата спорудження церкви у Мшані подається, як 1865 р. Однак це, очевидно, помилка, викликана механічною перестановкою цифр. Оскільки документально засвідчено, що уже в 1833 р. був матеріал на будівництво церкви, важко повірити, що будували її аж понад 30 років.

австрійський цивільний кодекс. Помер Ю. Лаврівський 1873 р. у Львові і похований на Личаківському цвинтарі³².

Син Юліана Лаврівського Володимир (1850-1934 рр.) — та-жок визначний громадський діяч, один із засновників і перших діячів українського сокільництва в Галичині у 1892-1898 рр. Він написав підручник для пожежників, склав статут сокільництва³³.

Дочка Григорія та Юстини Лаврівських Анна вийшла заміж за Іларія Мигуловича — священика с. Щуровичів. Їхня донька Наталія Мигулович — дружина Михайла Констанкевича, який після смерті Григорія Лаврівського став парохом у Мшані³⁴. Як свідчать архівні документи, він отримав довічне право на поле Церківне. Михайло Констанкевич очолював мшанську парафію до 1874 р. Його син Іван (1859—1918 рр.) на початку 90-х рр. XIX ст. виїхав до США. Від 1893 р. Іван Констанкевич був парохом у місті Шамокіні, відомий як громадський і церковний діяч у США, один з перших організаторів українського життя в Америці. В Шамокіні заснував першу українську парафіяльну школу в США. Він — співзасновник у 1894 р. Українського (до 1914 р. — Руського) Народного Союзу і перший його головний секретар у 1894—1895 рр. Метою Союзу була турбота про об'єднання, допомогу й освіту українців в Америці. Цей Союз діє досі. І. Констанкевич засновник і перший редактор газети «Свобода» (1895—1896 рр.), яку видавав згаданий Союз і яка також виходить друком до наших днів.

У 1901—1907 рр. Іван Констанкевич очолював Духовну раду, обрану на з'їзді делегатів церковних громад і священиків у США 30 травня 1901 р. в Шамокіні для організації і ведення церковних справ до прибуття сюди першого українського католицького єпископа. Рада пройснувала до 1907 р., коли сюди прибув єпископ Сотер Степан Ортинський, який став першим єпископом всіх греко-католиків у США. Іван Констанкевич гостро виступав проти московофільських і устрофільських течій в українському американському житті*.

Короткочасно, після смерті М. Констанкевича, у 1874 р. на парафії у Мшані був К. Пасічинський. У цьому ж році його

* Відомості про рід Констанкевичів, які походили зі села Святкова Мала на Лемківщині, та діяльність Івана Констанкевича в США надав мені їхній потомок Іван Васильович Констанкевич, який після виселення його батьків з рідного села живе і працює у Львові. Висловлюю йому за це щиру подяку.

замінив Юліан Дуркот³⁵, виходець із давнього священичого роду, активний церковний і громадсько-культурний діяч. З 1887 р. Юліан Дуркот — ординаріяцький комісар середніх шкіл у Яслі й комісар народних шкіл, титулярний радник єпископської консисторії в Перемишлі, член Інституту «Народний дім» у Львові, почесний крилошанин Перемишльської греко-католицької капітули. Від 1895 р. він одночасно був деканом Дуклянського деканату. Помер і похований у Мшані в 1907 р., де досі стоїть його намогильний пам'ятник.

Під час перебування Юліана Дуркота на парафії у Мшані був створений громадський шпіхлір (1883 р.) і позичкова каса, які мали допомагати співгromадянам у разі якогось лиха. При церкві у 1885 р. було засновано Товариство тверезості, яке вело виховну і культурно-освітню роботу серед селян, пропагуючи здоровий спосіб життя, їй об'єднувало 380 членів.

Після смерті Юліана Дуркота парафією у Мшані завідував о. Мар'ян Мишковський, а в 1908 р. сюди перенісся зі села Ростайного о. Стефан Тарнович — батько Юліана Тарновича, відомого історика, автора численних праць з історії й культури Лемківщини, редактора газети «Наш Лемко», що видавалася у Львові в 1934-1939 рр., та «Бібліотеки “Нашого Лемка”», автора художніх творів на лемківську тематику.

Стефан Тарнович був парохом у Мшані недовго*, бо в тому ж 1908 р. помер і був похований у цьому ж селі. Але він залишив після себе глибокий слід в історії Мшани. Цей священик заснував тут церковну крамницю і подарував вола зі свого господарства, щоб на виручені від продажу м'яса гроші закупити товари для цієї крамниці³⁶.

Широку організаторську роботу в Мшані розгорнув наступник Стефана Тарновича Казимир Дутковський, який був тут парохом від 1910 р. до 1920 р., переживши з односельцями Першу світову війну³⁷.

Казимир Дутковський побудував у Мшані парафіяльний будинок (з цегли) в центрі села, в якому містилися школа і крамниця. Він багато працював із сільською молоддю і створив церковний хор, активізував роботу Товариства тверезості, число

* Про обставини перебування о. Степана Тарновича у Мшані див: Старчак-Ваєричин М. Юліан Тарнович — редактор газети «Наш Лемко» // Лемківський календар на 2005 р. — Львів, 2004. — С. 85.

членів котрого із 380 у 1908 р. зросло до 600 осіб у 1913 р. У ці роки (перша згадка датується 1913 р.) у селі було засновано читальню ім. Качковського, при якій діяла також церковна каса і церковна крамниця. У 1920—1924 рр. парохом у Мшані був о. Михайло Вовчик.

Від 1924 р. парафію у Мшані очолює Кирило Чайковський, котрий походив з великого галицького священичого роду. Він народився в 1884 р., закінчив Перемишльську єпархіальну духовну семінарію і висвятився 1909 р. Після закінчення духовної семінарії був помічником у селах Орове на Дрогобиччині (1910 р.) та Курилівка Ланцутського повіту (1913 р.). Напередодні Першої світової війни став парохом у Завадці Риманівській (сусідньому з Мшаною селі), під час війни — ув'язнений у Талергофському таборі. К. Чайковський був переконаним москвофілом і вся його діяльність як пароха Мшани проводилася під знаком цих його переконань. Він мав здібності літератора, опублікував цілу низку своїх творів, присвячених Лемківщині. Зокрема, йому належать драматичні твори «Книжник», «Курсистка», «Поворот», написані у Мшані з використанням місцевого матеріалу, також нарис «Дуклянський перевал на Лемківщині», в якому описав красу природи Бескидів, суворі умови життя лемків та події періоду Першої світової війни на Дуклянському перевалі, що призвели до повного знищення лемківських сіл, їхнього господарства. Кирило Чайковський мав значні організаторські здібності, був енергійний, що давало йому змогу згуртувати навколо себе селян, особливо молодь, на виконання задуманих ним справ. У кінці 1920-х років священик перевів село на православний обряд, залишившись при цьому греко-католиком. Продовжував жити у Мшані і користуватись маєтком греко-католицької парафії до 1933 р., коли його перевели на парафію у с. Великий Потік (мешкав у дочірньому селі Нанчілці Великій, нині Великосілля Старосамбірського р-ну Львівської обл.)³⁸.

Серед архівних матеріалів фонду «Товариство ім. Качковського у Львові» вдалося відшукати лист К. Чайковського з Нанчілки Великої, датований 28 червня 1933 р., до одного з керівників Товарства, якого він називає Міщенкою. Описуючи своє перебування на новому місці, він ділиться з адресатом своїми планами на майбутнє, зокрема, стверджує, що тепер вони разом уже будуть боротися не за православ'я, як у Мшані, а «за істінну

русскую культуру»³⁹. Отже, він сам виразно виявив фальш і реакційність своєї діяльності серед парафіян, зокрема у Мшані.

З 1928 р. у Мшані був уже парох православного обряду — Кирило Шеремета⁴⁰. Відтоді у цьому селі було два священики — греко-католицький і православний. Після К. Чайковського греко-католицькими парохами тут були В. Худик [1933 р.], К. Сальо (1935 — 1936 рр.), В. Діак (1936 р.), а православними після К. Шеремети — В. Охаб (1936 р.), Грзентович, Оровський, Скорський (1940 — 1944 рр.)⁴¹.

К. Чайковський мав значний вплив на господарське і культурне життя села. Як уже зазначалося, першу церковну крамницю в селі відкрив о. С. Тарнович на власні кошти, а продовжував вести її К. Дутковський. Слід думати, що в час Першої світової війни ця крамниця припинила своє існування. Після війни молодий господар Іван Парилляк заснував приватну крамницю. Ідучи до війська, він доручив опікунство над нею парохові К. Чайковському, який незабаром на її базі організував селянський кооператив «Надія», що належав до Ревізійного Союзу Руських кооператив⁴².

Повернувшись з військової служби, І. Парилляк став керівником кооперативу, а директором крамниці — Василь Грозик. За ініціативою К. Чайковського та І. Парилляка у селі була відновлена читальня Товариства ім. Качковського. Спроби відкрити читальню у Мшані почалися у 1925 р., коли І. Парилляк 9 січня написав лист з цією пропозицією до керівництва Товариства у Львові. Було складено і 10 травня 1928 р. прийнято статут читальні. Дата затвердження статуту — 16 квітня 1929 р. — є, фактично, датою початку роботи читальні у Мшані у післявоєнний час. Збереглися акти перевірки діяльності читальні у 1932, 1935 і 1937 рр. За даними цих документів, 1932 р. було 28 членів читальні, 1935 р. — 74, 1937 р. — 64 члени на 900 мешканців села. Члени читальні вели освітню роботу серед селян, зокрема, бесіди на історичні теми проводив Іван Парилляк, про рільництво — Андрій Парилляк, про садівництво — Михайло Бугель, про бджолярство — Михайло Баньковський⁴³.

1932 р. члени кооперативу «Надія» розпочали будівництво Народного дому в центрі села і закінчили його в середині 30-х років. У Народному домі — двоповерховій цегляній споруді, що прикрашала село (збереглася досі), розмістилася молочарня, канцелярія кооперативу, читальня, а також простора зала зі сценою,

в якій відбувалися забави для молоді, виступи хору та драматичного гуртка, силами котрого була поставлена п'єса І. Гушалевича «Підгоряни» та п'єса К. Чайковського «Книжник». До речі, у цій п'єсі відображені історію створення кооперативу у Мшані. Драматичним гуртком керував Михайлло Федак, а хор вів Григорій Дзюрий, якого в 1933 р. делегували на курси диригентури у Сяноку. Коштом кооперативу на курси з раціонального ведення домашнього господарства до жіночої рільничої школи в Корчині було відряджено Анну Грозик. Головою читальні був Іван Парилляк, секретарем — Іван Бродя, касиром — Василь Грозик, бібліотекарем — Григорій Сидорик, заступниками голови — Іван Пиртко та Олексій Куриця, членами контрольної комісії — Василь Папайло і Михайлло Парилляк. Бібліотека читальні поступово комплектувалася і в 1937 р. налічувала 180 книжок. У 1937 р. для читальні було придбано радіоприймач.

Тісно пов'язана з церквою була також і народна освіта. При церквах здавна створювалися парафіяльні школи, у яких дяк або священик навчав сільських дітей читати і рахувати, а також катехизму. Рівень навчання в таких школах повністю залежав від рівня освіти самого дяка чи священика.

Як ми уже знаємо, парафія у Мшані вже з 1369 р. мала спадковий маєток — 1 лан орної землі та угіддя, з 1521 р. парох Мшани був звільнений від усіх повинностей щодо панського двору і додатково одержував від парафіян данину та прибутики за церковні треби. Даючи свідчення про прибутики парафії, парох Мшани Г. Лаврівський у 1820 р. повідомляв, що з кожної ріллі, яких у селі було 27 і піврільок Вигін, священик щороку отримував вівса 8 мірок старої міри, від кожного господарства — півкварти-кварту* конопляного насіння (залежно від можливостей господаря), три яйця напередодні Великодня, що загалом становить від Мшани 36 корців і 26 гарніців** вівса, 1,75 корця насіння конопель та 402 яйця. Також від Смереччного, яке мало 9 рілей, парох отримував 9 корців вівса і 84 яйця. Всього дохід з парафії становив 45 корців вівса, 1,75 корця конопляного насіння, 486 яєць. Крім цього, священик користувався пасовищами та лісом, зокрема одержував 5 сягів*** дров твердого дерева і 20 сягів —

* Квarta — одиниця місткості, що дорівнювала 0,946 літра.

** Гарнець — міра місткості, що дорівнювала 4 квартам або 3,76 літрів.

*** Сяг дров дорівнював 1,897 кубічного метра.

м'якого. Грошова вартість вівса і яєць становила 47 зол. ринських і 1 флорен⁴⁴. Отже, парафія була відносно заможна, а це дозволяло і зобов'язувало священика утримувати парафіяльну школу. І все ж, середина XVIII ст. не була сприятливою для розвитку шкільництва, тому на час зайняття Австрією Галичини у 1772 р. після першого поділу Польщі народна освіта в Галичині перебувала на низькому рівні. Між представниками вищого греко-католицького духовенства й австрійським урядом почалося листування у справі піднесення шкільництва на вищий рівень, також було порушено питання про українську мову навчання у народних школах Галичини⁴⁵.

1776 р. при Губернському управлінні у Львові створено першу окрему шкільну комісію, завдання якої полягало у піднятті шкільної освіти і відкритті нових шкіл у селах. Однак поміщики чинили цьому впертий опір, боячись, що освічені люди не захотять виконувати панщину. У 1785 р. школи було передано у підпорядкування держави, але утримувались вони коштами громад. Це привело до різкого зниження кількості шкіл у парафіях. 1816 р. опіку над школами передано епископським консисторіям, що посприяло зростанню кількості парафіяльних шкіл. У 1848 р. майже всі парафії Галичини мали школи, а подекуди було введено приватне навчання. Ці школи не завжди працювали постійно, іноді їхня робота припинялася через відсутність приміщення або коштів. Не вистачало також учителів. 1817 р. у Перемишлі було відкрито Дяківський учительський інститут, який, крім кваліфікованих дяків, готував також учителів для народних шкіл. Однак цих кадрів було недостатньо і в школах найчастіше вчили дяки, священики, письменні селяни. Наука у двох класах тривала 3 роки, тобто три зимові сезони.

Про парафіяльну школу в Мшані є документальні відомості з 1830 р.⁴⁶ Вдалося встановити імена шести дяків-учителів. Так, у 1830 р. дітей вчив Петро Дзорий; у 1855, 1857, 1858, 1860-1862 pp. — Петро Костик; у 1856, 1867-1874 pp. — Іван Кушвара; у 1859 р. — Онуфрій Баньковський; у 1865 р. — Яків Водзік. 1860 р. у селі було 69 дітей шкільного віку, з них до школи ходило 29 дітей. У 1863 р. школа була реорганізована й утримувалась виключно громадою. 1880 р. у Мшані, з ініціативи селянина Луки Галадія, засновано державну однокласну

школу. Учителював у ній сам Лука Галадій. Навчання в школі велося народною українською мовою⁴⁷.

Такий стан шкільництва у селі тривав до Першої світової війни, з тим, що у 1909, 1910рр. заклад не працював, хоч дітей шкільного віку нараховувалося тоді в селі 130 осіб.

Після розпаду Австро-Угорської імперії і створення Польської держави, польські органи влади почали запроваджувати в школах окупованої Галичини т. зв. утраквістичне, тобто двомовне навчання. Українське населення протестувало проти полонізації школи. Цей протест проявився у зборі і поданні до відповідних органів влади декларацій з вимогою залишити у школах викладання рідною мовою.

Мішана була виключно українським селом. За переписом 1921 р. вона налічувала 804 мешканці, з яких 789 (98,13%) греко-католиків, 4 особи латинського обряду й 11 жидів. Звичайно, що мішанчани також виступили за збереження рідної мови навчання своїх дітей. Було складено і подано до органів влади 52 декларації батьків 70 дітей з вимогою української мови викладання у школі⁴⁸. Однак ці вимоги були зневаженні і розпорядженням Повітової шкільної ради в Коросні у місцевій школі запроваджено двомовне навчання, а 12 грудня 1925 р. таке ж розпорядження видав куратор Львівського шкільного округу. Село не погодилося з цим і 2 січня 1926 р. до Міністерства віросповідань і освіти у Варшаві була надіслана скарга громади за підписом війта Василя Яворницького, в якій, зокрема, писалося: «Селяни протестують проти запровадження в школі у Мішані польської мови викладання і вимагають запровадження руської (тобто української. — *Авт.*) мови навчання, бо у селі Мішані нема ані одного поляка, і австрійська влада не чинила нам жодних перешкод у навчанні наших дітей рідною мовою»⁴⁹. Проте і цього разу протест селян не був прийнятий Міністерством до розгляду.

У 1933 р. питання мови викладання в школі було порушене знову, оскільки дія розпорядження куратора Львівської шкільної ради з 1925 р. закінчилася з кінцем 1932/33 навчального року. Із Мішани до Повітової шкільної ради в Коросні подано 79 декларацій батьків 140 дітей з вимогою української мови навчання у школі та 11 декларацій від батьків 24 дітей, котрі виступали за польську мову викладання. В оголошенні Повітової шкільної ради від 21 серпня 1933 р. повідомлялося, що кураторія

Львівського шкільного округу не задовольнила вимоги мешканців Мшани у справі зміни двомовного навчання у двокласній уже на той час школі на одномовне — тобто рідною мовою. Керувала школою тоді Гелена Госыцінська.

Українська мова була введена у школі аж у 1940 р., завдяки діяльності Українського центрального комітету, створеного і керованого в Krakovі видатним ученим і громадським діячем, уродженцем Lemkivщини В. Кубайовичем. Тоді ж у Мшані вперше організовано дитячий садок, який відвідували діти у літні місяці. Тоді ж, у 1940 р. в Дуклі було відкрито семикласну українську державну школу — Бурсу, як її називали в народі, на навчання в яку вступило багато здібних дітей з Мшани, а саме: Олексій Сидорик, Ольга Костик, Марко Папайло, Степан Старчак, Параска Париляк, Андрій Васинчик, Єва Дзорий, Михайло Папайло, Іван Кащак, Надія Бідник.

Таким життям жило село напередодні Другої світової війни. Слід сказати, що кількість мешканців села за ці півтора століття була навдивовижу постійна, з тенденцією до зростання, а склад їх — однорідний. Так, у 1830 р. тут жило 969 мешканців — греко-католиків, у 1860 р. — 994, у 1892 р. — 956, у 1903 р. — 1061, також 10 римо-католиків, 12 жидів і 12 циганів, напередодні Першої світової війни, у 1913 р. — 1182, також 3 римо-католики, 10 жидів і 7 циганів. Перепис, проведений у Польщі 1921 р., зафіксував 804 особи, з них 789 греко-католиків, 4 римо-католики, 11 жидів. Отже, воєнні лихоліття негативно відбилися на кількості населення Мшани. А напередодні Другої світової війни, у 1936 р. тут мешкало 960 осіб, з яких 927 православних, 18 греко-католиків, 4 жиди, 11 циганів⁵⁰. Таким село зустріло війну, яка для Lemkivщини почалася 1 вересня 1939 р. нападом гітлерівської Німеччини на Польщу і продовжувалася майже півстіль років. Першими жертвами війни стали чоловіки, які були мобілізовані до Війська Польського і не повернулися з поля бою, серед них Лука Старчак. Але війна тільки починалася. Попереду була тривала німецька окупація з непосильними контингентами, різними повинностями, з вивезенням молоді на примусові роботи до Німеччини, у концтабори. З Мшани до Німеччини і в концтабори вивезли 30 молодих хлопців і дівчат, ось їх імена: Параска Брома, Оля Федак, Юстина Филь, Марія Филь, Ольга Шома, Ольга Шома (інша), Михайло Дзорий, Параска Кам'янська,

Анця Папайло, Оля Дзюрий, Гриць Филь, Василь Адамчак, Єва Якимик, Іван Брома, Юстинна Брома, Михайло Грабан, Гриць Грабан, Анця Якимик, Анця Костик, Гриць Кам'янський, Василь Парилляк, Василь Яворницький, Михайло Якимик, Іван Якимик, Петро Бугель, Хайм Ванштейн, Стефан Катренин, Марко Папайло, Марія Папайло, Гриць Васинчик, Михайло Грубий.

Головні воєнні події розгорнулися тут влітку і восени 1944 р., коли Мшана і навколоїши села стали аrenoю жорстоких боїв між німецькими і радянськими військами за здобуття лінії Арпада — Головного Карпатського хребта, який закривав вихід у Словаччину.

На теренах південніше Дуклі розгорталися бої Карпатсько-Дуклянської операції, яку виконувала 38-а Армія І Українського фронту під командуванням К.С. Москаленка. Мета операції — здобуття Дуклянського перевалу і вихід у Словаччину. Головний напрям удару пролягав від Дуклі через Івлю на Тиляву і Барвінок, тобто через Гирому, Мшану, Поляни, Вільховець, Роп'янку, Вильшню, Смеречне, де наступав 101-й стрілецький корпус. Він мав завдання уже на другий день наступу вийти до Тиляви і Вильшні, а на третій — до Нижнього Комарника у Словаччині. У досягненні цієї мети основна роль відводилася артилерії. Як писав маршал Москаленко у своїх спогадах⁵¹, 82,2% всієї артилерії, яка перебувала у його розпорядженні, було сконцентровано на напрямі цього головного удару. До артпідготовки залучено 1517 гармат і мінометів із 1724, що були на озброєнні 38-ї армії. В середньому на 1 км фронту випадало 140 гармат. До цього додавалася також підтримка авіації. Артпідготовку атаки здійснювали методом вогняного валу в поєднанні з наступним зосередженням вогню, що безперервно вівся протягом години по окремих пунктах, розташованих на віддалі 100 метрів один від одного, і на глибину 1,5 км. Однак німці чинили могутній опір, і поставлене завдання виконати не вдалося. Мшанчани добре пам'ятають цей артилерійський вогняний вал, коли село запалало судільним вогнем. Люди, не відаючи планів армії, але відчуваючи страшну небезпеку, розгубилися. Ніхто не знов, де безпечно, але здавалося, що найголовніше вийти з дому. Ті, котрі пішли до лісу, ризикували щохвилини потрапити під бомбу, гарматний снаряд, бути враженим осколками, які в повітрі вигравали свою смертельну мелодію майже безперервно. Значна частина

селян пішла до Роп'янки за 3 км. від Карпатського хребта, і там ті люди потрапили в поле дій десантників, партизанів, німців, які несамовито бились за цей хребет. Саме тут, в Роп'янці загинула наша односельчанка Анна Брома, яка заховалася в підвалі з іншими жінками. На вимогу чи то німця, чи то партизана вона відмовилася відкрити двері підвалу і була розстріляна автоматною чергою разом зі своєю ненародженою ще дитиною (8-ї місяць вагітності). Неповнолітня дочка Марія залишилася сиротою. Люди з Полян, зі Смеречного тікали до Мшани. Мешканці Вильшні, розташованої майже при самому чехо-словацькому кордоні, пішли через кордон і шукали порятунку на території Словаччини.

Дехто залишився вдома. Михайло Баньковський, один з найпovажніших господарів у Мшані, троє старших дітей — Параску, Олескія й Івана, відправив до лісу з худобою, а сам з дружиною Тетяною і двома меншими дітьми — Марійкою й Василем залишився вдома, підготувавши біля хати надійне сковище. На подвір'ї був також добrotний підвал, в якому захovalися четверо сусідів — два брати — Михайло та Іван Водзіки, їхня сестра Анця з двотижневим немовлям. До підвалу зайшла також господиня Тетяна Баньковська, щоб закрити вікно. У цей момент почалося бомбування села. Одна бомба впала на підвал. Розкопали підвал через 11 днів, коли хтось почув слабі звуки з-під землі. Відкрилася страшна картина: на сходах біля дверей лежали трупи усіх Водзіків. А глибоко під завалами знайшли ледве живу Тетяну Баньковську. Її життя вдалося врятувати і вона жила ще до 1967 р. в Сокільниках.

Плані радянського командування здолати опір німців і взяти Дуклянський перевал за 5 днів наступом через Івло на Тиляву виконати не вдалося. І тоді посилилися атаки східніше Дуклі — на Рудавку-Риманівську, Любатову, Королик-Польський, Кам'янку. В результаті цих бої 20 вересня була взята Дукля, а 24 вересня танкісти 14-ї гвардійської бригади полковника А.Е. Скиданова увійшли до Мшани. Та це не був кінець військових дій у Мшані. Почалися бої за взяття Смеречного, де в залізобетонних бункерах засіли німці, а 26 вересня було прийнято рішення про здійснення прориву оборони лінії Арпада. Для цього в Мшані та її околицях, звідки мав відбутися наступ, було сконцентровано три стрілецькі дивізії і три танкові корпуси 38-ї Армії.

Сюди ж перебазували 900 гармат і мінометів по 160 одиниць на 1 км. Також планувалася підтримка авіації. Згromадження такої сили радянського війська у Мшані викликало не менш потужний вогонь німців, які намагалися знищити це військове угруповання.

Дуклянський перевал після тяжких боїв здобули 6 жовтня 1944 р., але село ці бої остаточно знищили. Не дивно, що тепер наші односельчани, приїжджаючи до Мшани, не можуть впізнати території. Вони не тільки не знаходять колись бурхливих гомінських потічків, але й не можуть впізнати місце, де стояла їхня хата, де вони народилися, виростали, господарювали, де знали кожний камінчик на подвір'ї, кожне деревце, кущик, здається — кожну травинку. Весь Вишній кінець села зрівняаний із землею. Навіть більше — земля, пагорби, горбочки ніби стали менші, нижчі, а потічки позникали. Так іх утрамбуvala артилерія, танки, солдатські кирзаки... Дотла були знищені і навколошні села — Гирова, Тилява, Вільховець, Роп'янка, Поляни, а Вильшня і Смеречне взагалі перестали існувати, і на їх місці тепер шумлять непрохідні ліси.

Бой за головний Карпатський хребет безуспішно продовжувалися до кінця жовтня, коли радянське військо перейшло до оборони, яка тривала тут до середини січня 1945 р. Це означало, що німці і совєти залишилися на зайнятих позиціях, які постійно обстрілювалися, бомбардувалися. У Мшані, котра опинилася у прифронтовій смузі, щоденно рвалися артилерійські снаряди.

Люди, які повернулися на загища своїх домівок після кількамісячного поневіряння по лісах і сусідніх селах, не знайшли тут спокою і захисту. Молодих хлопців взяли до радянської армії. Були рекрутовані Папайло Михайлло Павлович, Папайло Григорій Олексійович, Галадій Олексій Іванович, Петрусік Олексій Антонович, Сидорик Павло Антонович, Баньковський Олексій Михайлович, Кащак Григорій Юрійович, Сидорик Олексій Михайлович, Парилляк Іван Григорович. Не повернулися з війни Олексій Петрусік, Григорій Папайло, Павло Сидорик, Григорій Кащак. Ті, котрі залишилися, змушені були копати окопи і ночувати в них з дітьми, ховаючись від артилерійських обстрілів і бомбардувань.

Та «виход» було знайдено. 9 вересня 1944 р. уряд УРСР і Комітет національного визволення Польщі підписали угоду про

виселення українців з території Польщі⁵². Мішана була одним із перших сіл Лемківщини, мешканців яких у листопаді 1944 р. виселили з прадідівських земель і розсіяли по світу.

Евакуювали село спішно, як з прифронтової зони, 25 листопада 1944 р. Мати, Анастазія Старчак, одержала довідку за підписом солтиса А. Сидорика та воєнного коменданта села старшого лейтенанта (підпис нерозривний) про склад сім'ї та з повідомленням про те, що сім'я евакуюється, на підставі наказу, в село Дошино «для дальнейшой евакуации в СССР». Такі довідки отримали всі мешканці села. З цією довідкою, без жодного опису покинутого майна, землі, нас вивезли на світанку, очевидно, наступного дня із села військовою вантажівкою. Потім два тижні ми жили не в Дошині, як визначав наказ про евакуацію, а в с. Беско, у місцевих людей. 9 грудня нам видали евакуаційний лист. Крім складу сім'ї, у цьому документі зазначалося, що сім'я перевозить із собою 1 корову і 3 центнери речей домашнього вжитку, при цьому продуктів харчування, зерна і зернопродуктів — нуль центнерів. Після цього нас вивезли на залізничну станцію Вороблик-Королівський, повантажили в товарні вагони і відправили в дорогу.

У нашому вагоні їхало кілька сімей. Крім нас (5 осіб), там були сім'я останнього настоятеля парафії Мішани о. Терентія Скорського (4 особи), родини наших односельців Дмитра Ябчанки (8 осіб) та Евфрузини Сидорик (3 особи). У вагоні були малі діти: мій молодший брат Павло мав тоді 2 роки і 4 місяці; на рік старша від нього була Ганя Ябчанка; ще троє нас — дітей 8-10 років. З нами їхала 70-літня бабуня, берегиня родини Марія Старчак (з Липівських). Вагон опалювався заливкою-буржуйкою, яка, звичайно, не могла обігріти величезний вагон з наскрізними шпарами у стінках і напівзакритими віконними отворами. Стіни вагона були вкриті інеєм із середини. На тій же пічці кип'ятили воду, варили якусь їжу, хоча б для дітей. Поїзд часто зупинявся на тривалі зупинки, але люди боялися вийти з вагона, бо ніхто ні разу не сказав, скільки триватиме зупинка. Боялися відстати від поїзда і загубитися, бо ж ніхто не знав, куди їдемо. Рушав з місця поїзд завжди різко, несподівано, що спричиняло особливу небезпеку не лише залишитися, але й потрапити під його колеса. В один з таких моментів окріп вихлюпнувся на Ганю

Ябчанку, що грілася біля пічки, і обпік їй обличчя. Медичної допомоги, звичайно, не було.

Хоч в евакуаційному листі зазначалося, що сім'я не має з собою продуктів харчування, за весь цей час після евакуації з села наприкінці листопада нам не давали жодної допомоги. Щоб якось прогодувати сім'ю в Беску, мама віддавала за хліб свій святковий одяг, коралі, мереживо, шпульки ниток. В дорогу ми взяли зі собою те, що вдалося виміняти у поляків на кінську упряж, яка залишилася після того, як нашого коня забрали солдати. В дорозі ми були довго. Ту відстань, яку тепер поїзд проходить за півтори доби, ми долали місяць.

На станцію Мечетна — кінцевий пункт призначення — ми приїхали на початку січня 1945 р., напередодні Різдва Христового. Підводами людей порозвозили у навколошні села Покровського району Дніпропетровської області. Нашу сім'ю, сім'ю о. Т. Скорського, Д. Ябчанки і Репака із Смеречного (імені не знаю) призначили у село Олександрівку цього району.

Нас поселили у місцевої жительки Вережнікової, у будинку якої дві кімнати були вільні. Ябчанки, Репаки мешкали по сусіству в напівзруйнованому будинку колишнього колгоспного дитсадка.

Місцеві люди зустріли нас доброзичливо, чим могли — допомагали, але вони самі були дуже бідні. Називали нас поляками. Нас це ображало, тому що виселили нас із Польщі за те, що ми українці, а тут, в Україні, нас вважали поляками.

Прижитися нам, вихідцям з гір, лісів, у безкраїх степах, випалених сонцем і війною, було важко. Нас вражало все: і те, що палити треба соломою, а не дровами, що вода в криниці не солодка, як дома, а гірко-солона, і напитися її не можна, що степ весною покрився полином, від чого молоко корови стало гірке, і пити його також не можна, що вода в річці не струменить кам'янистим дном, а ніби стойть на місці над грузьким намулом. Ми не могли звикнути до їжі — тільки кукурудза і соняшникова олія. Ні хліба, ні овочів не було. Нас лякали стіни, стеля нашої оселі, які повністю змокріли від опалювання соломою, і глина з них скоро почала відпадати. Сухим був тільки куток біля печі. Від цього всього у нас, дітей, дуже швидко почалися важкі захворювання.

Мама працювала в колгоспі, перший рік — на годівлі шовковиців, другий — на ремонті дороги, знищеної війною. Влітку її

допомагав старший брат, який там вчився у сьомому класі. Я закінчила там третій клас початкової школи.

Так ми прожили 1945 рік. В кінці року мама, звичайно ж, нічого не одержала на трудодні, зима була важка. Вся надія залишалася на майбутній урожай. Та весною 1946 р. подули суховії, які спалили на корені посіви, а разом з ними і надії. Стало зрозуміло, що нас чекає голод.

Думка про повернення додому, хоча б близче дому — не полишала нас увесь цей час. Ми уже знали, що наші односельці переселені у Дніпропетровську, Запорізьку і Херсонську області. Вдалося встановити контакти з деякими родинами. Ми довідалися, що багато наших людей, всупереч заборонам, уже виїхали в Західну Україну.

Зваживши всі ці обставини, мати прийняла остаточне рішення виїхати з Дніпропетровщини. Щоб зібрати якісь кошти на дорогу, довелося продати останнє майно — корову, привезену з Лемківщини.

У липні 1946 р. на станції Мечетна ми сіли на відкриту платформу, завантажену залізною рудою, і на ній приїхали до Львова. Родина Ябчанків ще залишилася. На щастя, нам ніхто не перешкоджав виїхати, але у Львові нас також ніхто не чекав. Тиждень ми жили на Головному вокзалі. Оскільки нас евакуювали без опису майна, ми не одержали ніде жодної компенсації за покинуте майно — землю, ліс, хату, реманент. За скеруванням відділу переселення облвиконкому ми поїхали у с. Гонятичі Щирецького (тепер — Миколаївський) району і там поселилися на постійно. Жили в колгоспному будинку. Мати працювала спочатку в приватних господарствах, а після створення колгоспу в 1947 р. — у колгоспі. Працювала тяжко, на фермі, роками без вихідних, без оплати, хоч заробляла по п'втори тисячі трудоднів. Як приходив кінець року, то завжди виявлялося, що колгосп не може нічого заплатити людям, бо сам є боржником у держави. Нас, дітей, мати не пустила до колгоспу, єдиною втіхою для неї було те, що ми вчилися. Крім нас, у Гонятичах поселилися також родини Михайла Паріляка та Михайла Русина з Мшани, Івана Крупеля з Вильшині, родини Гімборисів, Дмитроців, Штокалів, Гнидів — з Томашівщини.

З часом почали налагоджуватися зв'язки з нашими односельцями, які повернулися зі Східної України і поселилися на Львівщині.

Ми довідалися також про те, що сталося 1947 р. у Мшані, внаслідок здійснення акції «Вісла». Про це розповідала нам Єва Париляк, яка у 50-х рр. приїхала з Польщі до Гонятич до свого брата М. Париляка. Вона була свідком і учасницею цих подій.

Отже, після війни до Мшани з Німеччини повернулося багато молодих хлопців і дівчат, які були там на примусових роботах, у таборах. Кілька родин залишилися, відмовившись евакууватися. Тут також осіли кілька родин з сусіднього села Смеречного, знищеноого війною, та інших поблизьких сіл. Всього на 1947 р. у Мшані жило близько 150 осіб³³. Вони ремонтували будівлі, які можна було відремонтувати, почали облаштовувати своє життя. Весною 1947 р. засіяли свої нивки, посадили картоплю і надіялися зібрати урожай. Та спокою вони не мали. Часто вночі в селі з'являлися озброєні баанди польських шовіністів, які погрожували мшанчанам знищенням, якщо ті не покинуть село.

У неділю, на Зелені свята, 1947 р. мешканці села відсвяткували свято в Народному домі, а на світанку в Зелений понеділок село обступив військовий загін. Всім наказали за годину зібратися зі своїм майном у центрі села. Усіх під озброєним конвоєм, як злочинців, евакуювали на крайній північний захід Польщі — на Щецинщину, а там по кілька родин розселили між поляками.

Післяслово

Отже, Мшани — великою лемківського села з шестисотлітньою писаною історією — більше немає. Мшанчани розкидані по всіх куточках України, Польщі, зустрічаються тепер на весілях, хрестинах, похоронах, куди сходяться, з'їжджаються з надією побачити когось рідного, близького, розділити з ним радість і горе.

Сумні і радісні ці зустрічі. Розійшовши малими дітьми, за понад півстоліття колишні шкільні друзі стали сивоголовими пенсіонерами. Вони пильно вдвівляються одне в одного, пізнаються за характерними ознаками роду, часто в очах зблискують радість, то слізоза, коли вдається зустріти людину, з якою пов'язані незабутні хвилини дитинства — перші кроки у пізнанні навколошнього світу, шкільної науки, перший виступ з піснею на шкільній чи сільській сцені, спогади про спільне босоноге дитинство.

І завжди звідусіль лунають питання: «Чи були ви у Мшані? Чи стойть наша хата? Як тепер виглядає наше село? Чи дуже по-заростали лісом наші поля?» А в перші роки після виселення першим питанням завжди було: «Не чули-сьте — коли нас пустять домув?»

Більшість мшанчан, особливо старше покоління, не були в Мшані після виселення, бо виїзд за кордон був і є обтяжений великими клопотами, значними фінансовими видатками. Але вони пам'ятають своє рідне село з бистрою річечкою, журливими потічками, пам'ятають кожний загін свого поля, кожну студенку, з яких віками брали чисту життєдайну воду. Пам'ятають кожне дерево у своїх садах і смак його плодів. Всі згадують своє село квітучим, переповненим дитячим сміхом, парубоцькими та дівочими співами, радощами і клопотами — таким, яким воно було до війни.

Та не таким побачили село ті, хто побував у Мшані післявоєнній. Тепер це не село, а суцільний цвинтар. Кілька хат, що

залишилися з передвоєнного села, мають нужденний занедбаний вигляд. На місці решти осель, спалених і розбитих війною та розібраних новими поселенцями, залишилися сліди фундаментів та порослі травою горбочки, що утворилися на місці розвалених печей, які віками зігрівали теплом своїх господарів. Це ніби могили на дворищах колишнього села. А цвинтар, на якому поховані численні покоління мішанчан за шістсот років, тепер виглядає як одна суцільна могила. Нема сліду від нової церкви, залишився лише уламок стіни від старої⁵⁴. Колись бистра річка з кришталево чистою водою, в якій місцева дітвора руками ловила пstrугів, раків, тепер перетворилася на канаву, в якій ледве помітний рух води.

Весь Вишній кінець, особливо лівий бік ріки, порожній, сліди колишніх осель зрівняні з землею, поросли травою. Колись гомінкі струмки і потоки, джерела пересохли або спеціально забиті камінням, землею. Гучний, швидкий потік Бриля, який відоспадом спливав через широкі кам'яні пороги — брили, і його було чути у цілому Вишньому кінці, тепер не можна навіть знайти — заріс травою, заглух, і лише глибоко під травою пробивається кволий струмочок води.

Поля, колись розорані до клаптика, тепер не обробляються, використовуються як пасовища, заростають ялівцем. Словом, може, саме так виглядали ці околиці багато століть тому, до заснування села.

Правда, назва «Мішана» на карті Польщі залишилася. Там побудувалися кілька нових поселенців, переважно вихідців з невеличкого польського хутора Гута-Полянська, розташованого майже на самому кордоні зі Словаччиною. В Нижньому кінці села, неподалік від розвалин церкви Успіння Пресвятої Богородиці, споруджено костьол. На полях між Мішаною і Тилявою зведено господарські споруди державного рільничого господарства (PGR), яке займалося тваринництвом. Поряд споруджено кілька двоповерхових будинків для робітників цього господарства. До речі, після змін, що сталися в Польщі за останні десятиліття, господарство перестало функціонувати.

Однак ці споруди не вписуються органічно у місцевий краєвид, де споконвіку милувала око дерев'яна лемківська хижка з характерним зовнішнім оформленням — цеглястими і білими смугами.

У Мшані нема жодного корінного жителя.

Тільки осиротілі придорожні хрести і каплички стоять ніими свідками колишнього життя села. Стоять вони на пустыщах, у бур'янах і оберігають Мшану, Лемківщину, виглядаючи своїх господарів, фундаторів, коштом яких вони встановлені.

Дивним чином, але дата першої письмової згадки про Мшану — 28 серпня 1366 р. — назавжди пов'язана з життям села, бо саме на 28 серпня випадає свято Успіння Пресвятої Богородиці, на честь якого була посвячена місцева церква. Цей день мшанчани, де б вони тепер не жили, щороку святкують як храмове свято — кермеш.

Примітки

¹ Лемківщина. Земля — Люди — Історія — Культура. — Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1988. — Т.1. — С. 25-148; Кубійович В. Лемки. — Енциклопедія Українознавства: Перевидання в Україні. — Львів, 1994. — Т.4. — С. 1275.

² Ярославич В. Найдавніша доба в історії Лемківщини. — Львів, 1938. — С. 4, 9.

³ Budzyński Z. Ludność pogranicza Polsko-Ruskiego w drugiej połowie XVIII wieku. — Przemyśl; Rzeszów, 1993. — Т. 2. — S. 39, 40.

⁴ Лепкий Б. Передмова // Коковський Ф. За землю. — Львів, 1936. — С.6.

⁵ Słownik geograficzny Królestwa Polskiego. — Warszawa, 1885. — Т. VI. — S. 785.

⁶ Akta Grodzkie i Ziemske. — Lwów, 1872. — Т. 3. — S. 36,37.

⁷ Kodeks Dyplomatyczny Małopolski. 1178-1386 / Wyd. Fr. Piekosiński. — Kraków, 1876. — Т. 3. — S. 359,360.

⁸ Лан — міра площи землі, яка застосовувалася у селах, заснованих на німецькому праві. В різний час і в різних місцевостях мала різну величину. Найпоширенішими були т. зв. менший лан (близько 30 моргів або 16,7-17,5 га) та більший лан, франкоіський (43 морги або 22,6-25,3 га). Див.: Piekosiński Fr. O łanach w Polsce wieków średnich. — Kraków, 1887. — S. 47.

⁹ Kodeks Dyplomatyczny Małopolski. 1386-1452. — Kraków, 1905. — Т. IV. — S. 134.

¹⁰ Akta Grodzkie i Ziemske. — Lwów. — Т. 2. — S. 130, поз. 1005.

¹¹ Каталог пергаментних документів Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові. 1233-1799. — Київ, 1972. — № 457; Центральний державний історичний архів України у м. Львові (ЩДАУЛ), ф. 129, оп. 3, спр. 88.

¹² Національний музей у Львові. Текі Подолинського. РкЛ-360/2 (F 312); 25126/2, арк. 100.

¹³ Шараневич И. Черты из истории церковных бенефиций и мирского духовенства в Галицкой Руси. — Львов, 1897. — С. 51-55.

¹⁴ Pawiński A. Polska XVI wieku pod względem geograficznostatystycznym. Małopolska. — Warszawa, 1886. — Т. III. — S. 116 (1581 г.). — (Źródła Dziejowe. Т. IV).

¹⁵ Йосифінська (1785-1788) і Францисканська (1819-1820) метрики. — Київ, 1965. — С. 5-14.

- ¹⁶ ЦДІАУЛ, ф. 19, оп. 2, спр. 103; ф. 20, оп. 2, спр. 96.
- ¹⁷ ЦДІАУЛ, ф. 146, оп. 19, спр. 5278, арк. 4.
- ¹⁸ ЦДІАУЛ, ф. 19, оп. 2, спр. 103, арк. 157, 160.
- ¹⁹ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*. — Warszawa, 1885. — T. VI. — S. 785.
- ²⁰ *Франко І.* Зібр. творів: У 50 т. — Київ, 1984. — Т.44. — Кн.1. — С. 555.
- ²¹ Енциклопедія Українознавства. — Львів, 1993. — Т.2. — С. 632-634.
- ²² *Шараневич І.* Черты из истории... — С. 51-55.
- ²³ *Herbarz Polski K. Niesieckiego / J. Nep. Bobrowicz.* — W Lipsku, 1841. — Т. VIII. — S. 513. Зображення герба див.: *Herbarz Polski* подлуг Niesieckiego уłożony i wypisany... przez K. Lodzia-Czarnieckiego. — Gniezno, 1875-1881. — S. 90.
- ²⁴ Схизматизм всего клира католиков обряду греческо-русского епархии Перемышской на г. 1877. — Перемишль, 1877. — С. 90. Копія грамоти зберігається в Теках Подолинського у Національному музеї у Львові: РкЛ-360/1 (F 312); 25126/1, арк. 285.
- ²⁵ Там само. — РкЛ-360/2 (F 312); 25162/2, арк. 100.
- ²⁶ *Шараневич І.* Черты из истории... — С. 56, 57.
- ²⁷ *Budzyński Z.* Ludność pogranicza Polsko-Ruskiego... — Przemyśl; Rzeszów, 1993. — Т. 2. — S. 39,40.
- ²⁸ Ibid. — S. 129, 251-268, 308, 332, 367, 382.
- ²⁹ *Андрохович А.* Іван Лаврівський. Один із пionірів українського відродження в Галичині (1778-1820). — Львів, 1919. — С. 3-71.
- ³⁰ Оригінал Протоколу візитації зберігається в архіві в Перемишлі: ABGK. Visitatio Canonica Decanatus Duklensis, сигн. 368. Допомогу в одержанні копії документа надав мені директор ЦДІАУЛ, д-р іст. н., професор О. Мацюк, нині покійний.
- ³¹ Шематизм гр.-кат. духовенства Апостольської адміністрації Лемковщини. 1936. — Львів, 1936. — С. 65.
- ³² Зберігся протокол засідання комітету «Руської бесіди» від 7 лютого 1862 р., на якому головував Ю. Лаврівський, та Проект статуту українського театру у Львові 1864 р., в першому параграфі якого відзначено, що театр створено «старанням Ю. Лаврівського». — ЦДІАУЛ, ф. 514, оп. 1, спр. 21, арк. 1, 2. Див. також: Енциклопедія Українознавства. — Львів, 1994. — Т.4. — С. 1251; *Батенко Т.* «Абисите нас не полонізовали і не деморалізвали» // Ратуша. — 1993. — 25, 30 верес.
- ³³ Енциклопедія Українознавства. — Львів, 1994. — Т.4. — С.1251; Т. 8. — С. 2940-2942.
- ³⁴ *Schematismus universalis Cleri Orientalis Ritus catholicorum Diocesos Premisiensis pro A.D. 1856.* — Premislavia, 1856. — С. 142.
- ³⁵ Схиматизм... на г. 1875. — Перемишль, 1875. — С. 195.
- ³⁶ Шематизм всего клира греко-католического епархий соединенных Перемышской, Самборской и Сяноцкой на р. 1909. — Перемишль, 1908. — С. 116,

117; Село Мішанна на Дуклянщине // Ілюстрований народний календаръ на 1933 звич. год. — Львів, 1932. — С. 88.

³⁷ Шематизм... на р. 1918. — Перемишль, 1918. — С. 54.

³⁸ Шематизм... на р. 1930. — Перемишль, 1930. — С. 53; ... на р. 1934. — Перемишль, 1934. — С. 54.

³⁹ ЦДІАУЛ, ф. 182, оп. 1, спр. 606, арк. 1, 2.

⁴⁰ Там само, спр. 290, арк. 6.

⁴¹ Шематизми на ті роки відсутні, тому точніше встановити час перебування священиків на парафії не вдалося.

⁴² Село Мішанна на Дуклянщине... — С. 88, 89.

⁴³ ЦДІАУЛ, ф. 182, оп. 1, спр. 290, арк. 1-25.

⁴⁴ Там само, ф. 146, оп. 19, спр. 5278, арк. 4-10.

⁴⁵ Левицький І. Погляд на розвій низшого і висшого шкільництва в Галичині в рр. 1772-1800 і розвій руського народного шкільництва в рр. 1881-1820. — Львів, 1903. — С. 7-42; Возняк М. Як пробудилося українське народне життя в Галичині за Австрії. — Львів, 1924. — С. 18-28, 33-47.

⁴⁶ Status personalis universi venerabilis Cleri Dioeceseos gr. cathol. Premisiensis pro Anno Domini 1830. — Premisliae, 1830. — Р. 156, 157. Далі інформація про парафіяльну школу в Мішані подається за щорічними Шематизмами Перемишльської єпархії. У 50-60-х рр. XIX ст. у Шематизмах друкувався додаток: Шематизм народних училищ і учительських лиц под управitel'ством руської Перемиської консисторії.

⁴⁷ Село Мішанна на Дуклянщине... — С. 88, 89.

⁴⁸ Документи про запровадження у Мішані двомовного навчання див.: ЦДІАУЛ, ф. 179, оп. 2, спр. 2124, арк. 1-46.

⁴⁹ Там само, арк. 12.

⁵⁰ Статистичні дані подано за матеріалами Шематизмів Перемишльської єпархії.

⁵¹ Москаленко К.С. В боях за Дуклу // Чехословакия: 1945. Путь к освобождению. — Москва, 1985. — С. 134-185.

⁵² Депортаций. Західні землі України кінця 30-х — початку 50-х рр. Документи, матеріали, спогади. — Львів, 1996. — Т.1. — С. 287-293.

⁵³ За даними Генерального штабу Війська Польського, у кінці травня (25-31) 1947 р. з Мішані депортовано 147 осіб. Див.: Акція «Вісл». Документи / Впорядк. Є. Місила. — Львів; Нью-Йорк, 1997. — С. 443.

⁵⁴ Іванусів О.В. Церква в руїні. — St. Catarines (Канада), 1987. — С. 79, 308.

Додатки

**1366 р., серпня 28. Грамота короля Казимира
у справі поділу маєтностей канцлера Януша,
до складу яких входило село Мишана**

В ім'я Господа амінь. Належить закону та узгоджується з розумом, щоб те, що відбувається на часі, щоб не зникало з плином часу, мусить скріплюватися автентичною грамотою і свідченням гідних довіри, а це: ми, Казимир, з ласки Божої король Польщі, а також дідич і володар земель Краківської, Сандомирської, Серадзької, Ленчицької, Куявської, Поморської, Руської, засвідчуємо усім, кому належить, що достойний муж пан Януш, доктор права, канцлер краківський, у присутності нашій і наших баронів,скориставшись з високої і доброзичливої поради своїх друзів, бажаючи уникнути чвар і тяжб між своїми близькими, що могли б у подальшому виникнути за добра та спадщину, ним поділені, коли треба буде колись заявити право на володіння своїм добрим, яке [він] залишив, то той же Януш, покликаний прихильністю [до] своєї крові, своїм племінникам, а саме Вільчкові, Петрові, Миколаєві, Мрочкові та Йоану, свої нижчезазначені села, розподілені ним за звичаєм, які простягаються у своїх межах вздовж і вшир, а саме: Кобиле, Мацовіща, Садки, Лещина, Сулострийова, Загір'я, Ланки, Панкратова Воля, Хирватова Воля, Глосце, Дукля, Завацдоле, *Мишана* (виділення наше. — Авт.), Дроганово, Івля і Рибитви надав, подарував і назавжди призначив, не залишивши жодного права будь-яким іншим особам, з повним правом володіння, використання і вигодами, які там є чи в подальшому можуть знайтися і розміститися, при [вдалому] збігу обставин. Отже, якщо хтось з його названих нащадків не матиме чоловічого потомства, ухвалив той же Януш, що для жіночого потомства, яке буде від того нащадка, жодна частина названих дібр не дістанеться, лише тільки дідичам-чоловікам у зазначених селах. І якщо звідси виникне якесь питання між чоловіками та жінками про згадані добра, вирішив цей канцлер, спеціально з нашої волі, проявленої до цього, що повністю зберігатиметься мовчання для сторони жіночої статі. Будь-яке дарування чи відмову згаданий пан Януш вимагає закріплити нашою грамотою. А ми, прихильно схиливши до його прохань, зваживши, щоб [були]

справедливими вимоги, не заперечуючи згоди, маючи названі дарування і відмову чинними, правильними та вдячними, схвалюємо, підтверджуємо та за згодою присутніх скріплюємо. На свідчення цієї справи нашу печатку до цього підвішено.

Діялося і дано у Володимири в день блаженного Августина проповідника (28 серпня) року Божого 1366, у присутності поважних мужів — панів воєвод Андрея Краківського, Петра Сандомирського, каштелянів Вільчка Сандомирського, Завіши Войницького, Пелка Завиховського та Андрея підсудка Краківського та інших численних наших вірних, гідних довір'я.

Переклад з латинської Н. Царьової

AGZ. — Т. III. — S. 36, 37. — N XVI.

1369 р., лютого 24. Грамота короля Казимира про надання права братам Миколі та Радостанові з м. Беча заснувати село Мшану на німецькому праві

В ім'я Господа амінь. Те, що королівська влада ухвалила вчинити, необхідно підтвердити та надійно забезпечити. Отже, ми, Казимир, з Божої ласки король Польський, а також земель Краківської, Сандомирської, Серадзької, Куявської, Ленчицької, Поморської, Руської володар і дідич, доводимо до відома як нинішнім, так і прийдешнім, усім, кому треба, що, пізнавши розсудливість і досвідченість рідних братів Миколая і Радостана з Беча, відтепер [надаємо] їм солтиство у нашему королівському селі, що розташоване біля річки, званої Мшана, в Бечському окрузі, на 50 ланів, щоб, якщо зможуть там же більше наміряти, розмістити [нове село] на магдебурзькому праві, а назву цьому селу надати таку саму — Мшана. Також ухвалюємо та даємо [право] на чотирьох вільних ланах розмістити корчму, млин і саджавки, там же розмістити шість городів, з яких третину сплачувати законно, а шосту [частину] — з чиншів, а вони (брати. — Прим. перекладача) та їхні нащадки на вічні часи володіти-муть. Для церкви один лан, а другий — для пасовиськ там же призначаємо. Це солтиство Миколай і Радостан вищеназвані та їхні наступники, згідно з призначеними статтями [закону], матимуть, щоб володіти, тримати, продавати, обмінювати, та

матимуть всіляке й повне право за своїм бажанням використовувати. Жителі згаданого села, отримавши свободу*, з кожного лану щорічно нам і нашим наступникам повинні сплачувати по вісім кіл грошей, а десятину, згідно із звичаєм цієї землі, повинні будуть давати та один визначений з вищезнаваних служитиме нам і нашим наступникам у будь-якій генеральній експедиції, внісши чотири марки, верхи на коні, з луком чи арбалетом. Усі польські закони, права та звичаї, які могли б зашкодити тевтонському праву, повністю там усуваються. Крім того, виключаємо та звільняємо вищезгаданих солтисів і всіх жителів вищезнаваної дідиччини з-під усіх юрисдикцій, повноважень і покарань усіх воєвод, каштелянів, суддів, підсудків, їхніх управителів і возних. Отже, не повинні в присутності їх чи когось з них при справах, як великих, так і малих, наприклад, побиття, вбивства, підпалення чи якихось інших, відповідати чи платити, а жителі часто згадуваного села [вноситимуть] свої претензії та відповідатимуть за своїм тевтонським правом тільки в присутності цих солтисів чи солтисові, призначенному в нашій присутності нашим листом. У кримінальних і смертельних справах, як зазначено вище, надаємо повне та гарантоване право розглядати, засуджувати та карати, як вимагає та потребує згадане тевтонське право у всіх своїх статтях, параграфах і пунктах, зважаючи, проте, на наші королівські закони. На свідчення усього цього нашу велику печатку підвішено до цієї грамоти. Діялося і дано у Сончі в суботу перед неділею «Ремініцере», [24 лютого] року Божого 1369, у присутності Петра, воєводи сандомирського, Святослава, коморія, Йоана, плебана сандецького, Яніслава, віце-прокуратора бечського, дідичів Станіслава з Рославиць і Добка з Сандишовиць та інших багаточисленних.

Дано з рук пана Йоана з Чарнкова, підканцлера нашого королівства.

Писано порядним нотарієм з Любнича у нашому замі.

Переклад з латинської Н. Царьової

Kodeks dyplomatyczny Małopolski. 1178-1386 / Wyd. i przyp. ob. F. Piekosiński. — Kraków, 1876. — S. 359, 360.

* Мається на увазі звільнення від сплати податків у перші роки після заснування і заселення села. — Прим. перекладача.

**Найдавніший список господарів с.Мшани, в якому
відображене володіння земельними ділянками
на окремих ріллях. 1773 р.***

Русинське село Мшана

1. Пільхівка

Іван Дзюрий
Блазій Калічек
Ілля Дзюрий
Петро і Андрій Кіндрачик**
Яцко Кіндрачик
Іван Грозик

2. Кушнірівка Долішня

Яцко Капуцяк
Семен Дзюрий
Яцко Фільо
Григорій Саяс
Степан Саяс
Теодор Дзюрий
Іван Дзюрий

3. Кушнірівка Вишня

Данило Водзік
Іван Дуряк
Ілля Кушнірко
Яків Шевц
Іван Савончик
Семен Савинник
Теодор Дуряк
Григорій Адамчак
Яцко Заяць

4. Бехерів маєток***

Василь Шужичка
Яцко Шужичка****
Теодор Дудура
Андрій Будник [Бідник?]
Теодор Оржинський
Теодор Липівський
Іван Барицький
Тимофій [Г]рабський

5. Язівка

Іван Язівський
Василь Гловик
Іван Дзюрий
Іван Грозик
Антон Дзвоник
Василь Савинник
Семен Савинник
Василь Савинник, Старший

6. Гальківка

Іван Гловик
Олекса Гловик
Іван Гловик, Старший
Василь Гловик
Яцко Заяць

* Список складений польською мовою, імена латинізовані.

** У пізніших списках це прізвище зафіксоване як Кіндрачак, Кіндратчак.

*** У пізніших документах ця рілля називається «Бехерівка»

**** У списку з 1789 р. це Яцко Сушиця.

7. Щурківка

Андрій Грозик
Семен Грозик
Михайло Хлопик
Матвій Дротар
Андрій Платко
Теодор Банько
Антон Дзвоник
Маріяна Барицька

8. Милянівка

Іван Клим
Маріяна Банітка
Дмитро Костик
Дем'ян Костка
Василь Савинник
Іван Попович
Андрій Бідник
Григорій Баріляк
Гарасим Баньковський
Семен Грозик

9. На Вигоні

Іван Кіндрачик
Іван Савинчик

10. Гвіздонівка

Григорій Паріляк
Григорій Заяць
Кіндрат Кобичка

11. Гарайдівка

Іван Петrusік
Андрій Гореч
Григорій Мацзик

Іван Федак
Гарасим Баньковський

12. Гомендаківка

Гнат Гайдош
Іван Місячко
Кіндрат Місячко

13. Мичківка (Мицківка?)

Андрій Бродик
Петро Бродик [мешкає] у Івана
Сенька
Іван Сенько

14. Ляхівка

Яцко Сидорик
Григорій Смоляк з батьком
Дем'ян Костка
Маріяна Смолячканя
Антон Кушвара
Олекса Шешета

15. Галадіївка

Теодор Галадій
Микола Маляр
Іван Галадій
Яцко Галадій, вільний селянин
Григорій Зубер

16. Бардинівка

Іван Скиба
Василь Козачок
Василь Мацьо
Єва Мацецька
Іван Мальо

17. Курочківка

Іван Гардиш
Григорій Гардиш
Іван Гардиш, Старший
Андрій Чернецький
Василь Здзєба
Теодор Здзєба
Яцко Здзєба

18. Когутівка

Єва Старчачка
Федір Грубий
Магдаліна Старчачка
Андрій Ваврик
Яцко Костка

19. Сивівка

Петро Татира
Дем'ян Сидорик
Іван і Яцко Філі
Теодор Дзюрий
Петро Мехтей
Андрій Ратиця, Старший
Гаврило Водзік

20. Курилівка

Андрій Борис
Семен Бобко
Іван Бродик
Дем'ян Бродик
Стефан Бродик
Андрій Бродик

21. Стефаничівка

Іван Бугель

Василь Ратиця
Олекса Шешета
Василь Савиник
Ілля Мацьо

22. Буглівка

Іван Бугель
Іван Мардиняк
Гаврило Водзік
Андрій Михалічай
Маріянна Арбатицька
Магдалина Арбатицька

23. Гутирівка

Теодор Додура
Яцко Адамчак
Михайло Сов'як
Теодор Веселяк
Гарасим Баньковський
Теодор Банько

24. Худиківка

Яцко Худи[к]
Василь Худи[к]
Михайло Костик
Іван Костик
Іван Барицький
Дмитро Костик

25. Папайлівка

Іван Сидорик
Антон Папайлло
Михайло Дзюрий
Іван Якимик

26. Париляківка

Григорій Париляк
Теодор Париляк
Стефан Париляк
Тимофій Париляк
Андрій Липівський
Магдалина Стефаничка
Пелагія Чешачка

27. Кривівське солтиство*

Теодор Якимик
Іван Якимик
Лука Якимик

Семен Якимик
Іван Якимик
Михайло Якимик

28. Долішнє солтиство

Іван Федак
Григорій Федак
Данило Федак
Михайло Пиртко
Іван Кам'янський, Старший
Іван Кам'янський, Молодший
Василь Савинівський
Гарасим Баньковський
Данило Мардиняк

ЦДІАУЛ, ф. 146, оп. 16, спр. 629, арк. 6-9.

---

* Пізніше ця рілля називалася «Кривівка».

Список власників будинків у с. Мшані. 1789 р.*

1. Вільне місце	33. Шурей Іван
2. Федак Іван	34. Гловак Семан
3. Пиртко Михайло	35. Гловак Іван
4. Камінський Іван	36. Гловак Іван, другий
5. Камінський Тома	37. Щурко Михайло
6. Дурячка, вдова	38. Заяць Іван
7. Водзік Стефан	39. Гловач Матвій
8. Баньковський Гарасим	40. Панко Яцко
9. Дзорий Федір	41. Плацко Андрій
10. Вільне місце	42. Костик Дмитро
11. Калічак Василь	43. Щурко Тимко
12. Филь Яків	44. Клим Іван
13. Кондрачик Петро	45. Бугель Василь
14. Капуцяк Яків і Кирча	46. Заяць Микола
15. Шурей Семан	47. Кондрачик Іван
16. Саяс Григорій	48. Бугель Кіндрат
17. Саяс Стефан	49. Брома Андрій
18. Регец Яків	50. Вільне місце
19. Мальо Іван	51. Заяць Григорій
20. Савиник Семан	52. Мафтеї Григорій
21. Адамчак Григорій	53. Горецький Петро
22. Федак Григорій**	54. Петрущак Іван
23. Бідник Демко	55. Вільне місце
24. Барицький Іван	56. Гайдопи Гнат
25. Кушвара Василь	57. Фиканич Кіндрат
26. Сушиця Яцко	58. Місячко Іван
27. Романик Василь	59. Грозик Іван
28. Кащак Матвій	60. Мацканин Іван
29. Липівський Федір	61. Сидорик Яцко
30. Липівський Григорій	62. Яворницький Григорій
31. Готкович Каспер, ткач	63. Рубель Олександр
32. Глова Блазій	64. Яворницький Василь

* Список складений польською мовою. В оригіналі на першому місці стоїть ім'я. Порядковий номер означає номер господарства за розселенням.

** Всі господарства займалися виключно рільництвом. Біля прізвища Григорія Федака є помітка, що, крім рільництва, він столячував. У списку є також швець, ткач і коваль, які жили виключно з ремесла.

65. Кучвара Стефан*	101. Ратиця Василь
66. Вільне місце	102. Мацюханиха, вдова
67. Шешетих Федір	103. Літтавіч Шимон, швець
68. Грабський Тома	104. Костик Михайло
69. Галадиш Федір	105. Костик Іван
70. Галадиш Микола	106. Бугель Іван
71. Галадиш Іван	107. Бугель Олександр
72. Федак Іван	108. Водзік Гаврило
73. Шкі[л]я Іван	109. Мардиняк Данило
74. Косак Василь	110. Дудура Тимко
75. Мацьо Василь	111. Адамчак Яків
76. Вільне місце	112. Я[сно]в[ельможний] граф Семінський, корчма, панський шинковий дім, гуральня
77. Гардиш Григорій	113. Соб'як Яків
78. Гардиш Іван	114. Василяк Кіндрат
79. Гардиш Іван, Молодший	115. Яцкова Худикова вдова
80. Здзєба Василь	116. Худик Василь
81. Чернєцький Іван	117. Сидор Яків
82. Здзєба Петро	118. Папайло Олекса
83. Фильо Петро	119. Папайло Петро
84. Кос[т]ка Федір	120. Дзюрий Іван
85. Даниляк Михайло	121. Регецький Теодор
86. Зубер Григорій	122. Бродик Петро
87. Кос[т]ка Яків	123. Якимик Андрій
88. Грубий Федір	124. Парилляк Михайло
89. Татира Петро	125. Куриця Андрій
90. Фильо Іван	126. Чесак Іван
91. Бродик Іван	127. Чесак Іван, другий
92. Дзюри[й] Федір	128. Вархолик Іван
93. Сидорик Дем'ян	129. Якимик Микола
94. Ратиця Андрій	130. Бугель Семан
95. Ратичиха, вдова	131. Якимик Теодор
96. Бродик Микола	132. Дзюрий Семан
97. Заяць Василь	133. Якимиха, вдова
98. Бродик Іван	
99. Бобко Семан	
100. Бродик Петро	

* Деякі прізвища — Шкіля, Кучвара, Шешетих, Гловач — у пізніших списках зафіксовані як Чкіля, Кушвара, Шешета, Глова. Прізвище Вітик подано у списку в перекладі польською мовою як Wójsik. Вперше написання прізвища «Wityk» зафіксовано у списку господарів Мшани з 1855 р.

65. Кучвара Стефан*	101. Ратиця Василь
66. Вільне місце	102. Мацюханиха, вдова
67. Шешетих Федір	103. Літтавіч Шимон, швець
68. Грабський Тома	104. Костик Михайло
69. Галадиш Федір	105. Костик Іван
70. Галадиш Микола	106. Бугель Іван
71. Галадиш Іван	107. Бутель Олександр
72. Федак Іван	108. Водзік Гаврило
73. Шкі[л]я Іван	109. Мардиняк Данило
74. Косак Василь	110. Дудура Тимко
75. Мацьо Василь	111. Адамчак Яків
76. Вільне місце	112. Я[сно]в[ельможний] граф Семінський, корчма, панський шинковий дім, гуральня
77. Гардиш Григорій	113. Соб'як Яків
78. Гардиш Іван	114. Василяк Кіндрат
79. Гардиш Іван, Молодший	115. Яцкова Худикова вдова
80. Здзєба Василь	116. Худик Василь
81. Чернецький Іван	117. Сидор Яків
82. Здзєба Петро	118. Папайлло Олекса
83. Фильо Петро	119. Папайлло Петро
84. Кос[т]ка Федір	120. Дзюрий Іван
85. Даниляк Михайло	121. Регецький Теодор
86. Зубер Григорій	122. Бродик Петро
87. Кос[т]ка Яків	123. Якимик Андрій
88. Грубий Федір	124. Париляк Михайло
89. Татири Петро	125. Куриця Андрій
90. Фильо Іван	126. Чесак Іван
91. Бродик Іван	127. Чесак Іван, другий
92. Дзюрий[й] Федір	128. Вархолик Іван
93. Сидорик Дем'ян	129. Якимик Микола
94. Ратиця Андрій	130. Бугель Семан
95. Ратичиха, вдова	131. Якимик Теодор
96. Бродик Микола	132. Дзюрий Семан
97. Заяць Василь	133. Якимиха, вдова
98. Бродик Іван	
99. Бобко Семан	
100. Бродик Петро	

* Деякі прізвища — Шкіля, Кучвара, Шешетих, Гловач — у пізніших списках зафіксовані як Чкіля, Кушвара, Шешета, Глова. Прізвище Вітик подано у списку в перекладі польською мовою як Wójsik. Вперше написання прізвища «Wityk» зафіксовано у списку господарів Мишані з 1855 р.

134. Гардиш Теодор	143. Грозик Михайло
135. Федак Іван	144. Шома Стефан, коваль
136. Стобницький Іван*	145. Бугель Петро
137. Лаврівський Іван, парох, в парафіяльному домі живе	146. Дуряк Теодор
138. Грозик Яцко	147. Вітик Іван
139. Грозик Іван	148. Гловач Яцко
140. Грозик Петро	149. Балей Стефан
141. Сабиняк Андрій	150. Вільне місце
142. Сабиняк Іван	151. Вільне місце

*У Миані, 10 лютого 1789р.
[Затверджено] в Барвінку 30 березня 1789р.*

*Підписи: Данько Мардиняк — вйт
Гарасим Баньковський, присяжний
Гриц Саяс, присяжний
Федір Грубий, присяжний*

ЦДІАУЛ, ф. 19, оп. 2, спр. 103, арк. 156-161.

---

* Потомок родини Стебницьких з побічної лінії.

**Список власників землі у Мшані і Смеречному з податкового
зізнання (фасії) пароха Григорія Лаврівського. 1820 р.**

У Мшані

**I. Рілля
Пільхівка**

Вархолик Яцко
Капутяк Андрій
Калічик Василь
Дзюрий Іван
Сидорик Іван
Дзюрий Михайло
Яворницький Василь

**II. Рілля
Кушнірівка Нижня**

Кирча Іван
Саяс Федір
Саяс Стефан
Дзюрий Михайло
Розум Гриц
Місячко Іван

III. Рілля

Кушнірівка Вишня

Дуряк Іван
Водзік Іван
Дзюрий Михайло
Балий Лука
Грозик Андрій
Грубиха Анна
Гоц Онуфрій
Федак Гриц
Кушвара Іван

**IV. Рілля
Бехерівка**

Бідник Василь
Барицький Гриц
Мардиняк Стефан
Романик Василь
Кашак Михайло
Липівський Ілля
Липівський Яцко
Дудура Іван
Федак Гриц
Грабський Гриц

**V. Рілля
Язівка**

Грозик Федір
Грозик Лешко
Грозик Іван
Ратиця Андрій
Маленчак Яцко
Дзюрий Іван
Глова Федір
Дзюрий Василь

**VI. Рілля
Гальківка**

Глова Семен
Глова Ілля
Глова Яцко
Бутель Василь
Федак Лешко

VII. Рілля Шурківка

Грозик Іван
Хлопик Яцко
Романик Василь
Костик Лешко
Платко Іван
Кащак Михайло
Платко Михайло
Грозик Андрій
Васенчик Михайло

VIII. Рілля Милянівка

Клим Афтаназій
Бідник Василь
Заяць Микола
Білиця Іван
Грубий Андрій
Федак Лешко
Баріцька Марія
Грубиха Анна

IX. Піврільок Вигони

Корчма
Грозик Андрій
Гоц Онуфрій

X. Рілля Васенківка

Васенчик Іван
Васенчик Михайло
Заяць Іван
Бродя Петро

Бугель Василь
Глова Семен
Даниляк Іван
Бугель Яцко
Парилляк Іван

XI. Рілля Гарайдівка

Шандровський Василь
Гореш Петро
Петрусік Іван
Клим Федір
Федак Гриц
Розум Гриц
Бродя Петро
Здзєба Михайло
Сидорик Гриц

XII. Рілля Гомендаківка

Бродя Данько
Місячко Іван
Бугель Ілля
Грабський Гриць
Платко Іван
Костик Михайло
Заяць Микола

XIII. Рілля Мицківка

Сидорик Іван
Бродя Василь
Бродя Іван
Дудура Іван
Бродя Яцко

**VII. Рілля
Щурківка**

Грозик Іван
Хлопик Яцко
Романик Василь
Костик Лешко
Платко Іван
Кащак Михайло
Платко Михайло
Грозик Андрій
Васенчик Михайло

**VIII. Рілля
Милянівка**

Клим Афтаназій
Бідник Василь
Заяць Микола
Білиця Іван
Грубий Андрій
Федак Лешко
Барицька Марія
Грубиха Анна

**IX. Піврільок
Вигони**

Корчма
Грозик Андрій
Гоц Онуфрій

**X. Рілля
Васенківка**

Васенчик Іван
Васенчик Михайло
Заяць Іван
Бродя Петро

Бугель Василь
Глова Семен
Даниляк Іван
Бугель Яцко
Парилляк Іван

**XI. Рілля
Гарайдівка**

Шандровський Василь
Гореш Петро
Петрусік Іван
Клим Федір
Федак Гриць
Розум Гриць
Бродя Петро
Здзєба Михайло
Сидорик Гриць

**XII. Рілля
Гомендаківка**

Бродя Данько
Місячко Іван
Бугель Ілля
Грабський Гриць
Платко Іван
Костик Михайло
Заяць Микола

**XIII. Рілля
Мицківка**

Сидорик Іван
Бродя Василь
Бродя Іван
Дудура Іван
Бродя Яцко

XIV. Рілля Ляхівка

Сидорик Стефан
Смоляк Василь
Грубий Андрій
Смоляк Семен
Кучвара Лука
Костка Афтанас
Даниляк Іван
Геричак Іван
Кучвара Іван
Сидорик Гриц
Здзєба Михайло

XV. Рілля Галадіївка

Галадій Петро
Галадій Стефан
Сидорик Михайло
Костка Афтанас
Брода Іван
Кучвара Лука

XVI. Рілля Бардзинівка

Суда Іван
Мацьо Федір
Сидорик Стефан
Чкіля Іван
Хоняк Іван

XVII. Рілля Курочківка

Здзєба Михайло
[Здзєба] Іван
Фільо Петро

Сидорик Гриц
Чернецький Іван
Гардиш Тимко

XVIII. Рілля Когутівка

Костка Іван
Даниляк Іван
Старчак Лука
Грубий Гриц
Грубий Андрій
Платко Михайло

XIX. Рілля Сивівка

Шпак Анастазія
Вітик Михайло
Білиця Іван
Липівський Гриц
Сидорик Іван
Кирча Іван
Бугель Ілля

XX. Рілля Курилівка

Гончар Данько
Брода Яцко
Брода Василь
Бобканя Анастазія
Смоляк Іван
Брода Данько
Гончар Йосиф
Кушвара Лукаш

XXI. Рілля Пекерівка*

Ратиця Андрій
Герейчак Іван
Білиця Іван
Котаньчик Іван
Бутель Яцко
[Бугель] Ілля
Савиник Іван

XXII. Рілля Дідичівка

Мардиняк Іван
Гончар Данько
Смоляк Іван
Гайдош Іван
Арбета Микола
Білиця Іван
Бугель Василь
Ковбиця Іван

XXIII. Рілля Гутиривка

Веселяк Прокіп
Адамчак Яцко
Скородинський Семен
Сов'як Яким
Панько Андрій
Ковбиця Іван
Смоляк Іван

XXIV. Рілля Худиківка

Глова Федір

Худик Федір
Ковбиця Іван
Костик Лешко
Барицький Гриц
Барицька Марія
Костик Демко
Костик Андрій

XXV. Рілля Папайлівка

Папайло Ілля
Папайло Іван
Гончар Йосиф
Сидорик Іван
Федак Василь

XXVI. Рілля Парилляківка

Парилляк Іван
Савиник Іван
Курицяня Марія
Скородинський Семен
Вархол Андрій
Якимик Семен
Дзюрий Іван
Балей Лука

XXVII. Рілля Кривівка

Якимик Федір
Козак Іван
Федак Лешко
Гардиш Микола
Худик Федір
Пиртко Михайло

* В інших документах ця назва ріллі не виявленена.

Якимик Андрій
Якимик Семен
XXVIII. Рілля
Солтиство
Кам'янський Михайло
Кам'янський Михайло

Грозик Федір
Пиртко Іван
Федак Гриц
Федак Василь
Федак Іван
Федак Лука
Розум Гриц

В Смеречному

I. Рілля
Солтиство
Бугльова Пелагія
Вархол Іван
Гончар Семен
Репак Іван
Гончар Михайло
Корчма
Вархолик Семен з іншими
спільніками

II. Рілля
Яцканичівка
Лийцось Іван
Лийцось Лука
Вархолик Іван
Куцірка Іван
Куцірка Федір

III. Рілля
Фиканичівка

Фиканич Андрій
Фиканич Іван
Гончар Іван

IV. Рілля
Ватралівка
Бакан Іван
Дзєбяк Гриц
Вархолик Ілля
Лучка Андрій

V. Рілля
Симівка
Зубер Іван
Куцірка Іван
Вархолик Семен
Лучканя Марія

VI. Рілля
Богдівка
Мальо Яцко
Мальо Іван
Вархолик Ілля

VII. Рілля
Бурделяківка
Мальо Яцко
Мальо Іван

Сенько Михайло
Лийщось Василь
Вархолик Іван
Костка Іван

**VIII. Рілля
Пихачівка**

Пихач Михайло
Пихач Іван
Вархолик Михайло

Куцірка Федір
Вархолик Іван

**IX. Рілля
Гончарівка**

Репак Іван
Гончар Семен
Гончар Марія
Гончар Михайло

Дано у Мишані, дня 24 січня 1820 р.

Свяиц. Григорій Лаврівський, парох у Мишані р[укою] вл[асною].

ЦДІАУЛ, ф. 146, оп. 19, спр. 5278, арк. 3-9.

Список господарів с. Мшани, які володіли земельними наділами на 28 ріллях. 1855 р.

1. Бардинівка

Чкіля Онуфер
Здзєба Стефан
Коп'як Микола
Коп'як Йосафат
Кашак Іван
Грозик Дмитро
Герейчак Лука
Грубий Амвросій

2. Бехерівка

Мардиняк Михайло
Грабський Василь
Савиник Василь
Федак Антон
Глова Павло
Кашак Петро
Бідник Гриц
Бідник Андрій
Баричкій Остафій
Липівський Кіндрат
Галадій Демко

3. Буглівка

Бугель Семан
Бугель Филип
Яворницький Онуфер
Костик Антон
Білиця Семан
Мардиняк Петро
Гончар Самійло
Вітик Афтanas
Білиця Андрій

4. Гвіздонівка

Заящ Гарасим
Пйотровський Ян
Васенко Амвросій
Глова Йосиф
Брода Самійло
Бугель Филип
Василева вдова
Паріляк Стефан
Паріляк Михайло

5. Гальківка

Грозик Семан
Глова Йосиф
Брода Андрій
Вархол Іван
Здзєба Федір
Брода Антон
Глова Яцко

6. Гарайдівка

Гардиш Никола
Федак Антон
Гореч Михайло
Адамчак Захар
Гореч Онуфер
Петрусік Данько
Маленьчак Іван
Клим Васко

7. Галадіївка

Брода Ілько

Сидорик Стефан
Ратиця Антон
Галадій Яцко
Грозик Семан

8. Гомендаківка

Місячко Гриц
Адамчак Захар
Грабський Василь
Васинчик Амвросій
Білиця Семан
Грозик Гнат
Бугель Улька

9. Гутирівка

Веселяк Василь
Коцірка Косцьо
Париляк Стефан
Костик Антон
Худик Ваньо
Адамчак Фед'ю
Лазорчик Танька
Адамчак Семан
Худик Лука

10. Худиківка

Глова Павло
Барицький Матвій
Балей Гриц
Худик Лука
Адамчак Фед'ю
Сидорик Лешко
Костик Антон
Костик Василь
Козак Матвій
Костик Филип

11. Язівка

Грозик Лешко
Дзюрий Андрій
Баньковський Онуфер
Грозик Іван
Глова Юрко
Дзюрий Никола
Кукуляк Дмитро
Маленчак Іван
Грозик Семан

12. Когутівка

Грубий Гриц
Старчак Гриц
Галадій Антон
Кушвара Лука
Гореш Михайлло
Кащак Ваксо
Коп'як Захар
Грубий Петро
Даниляк Лука

13. Кушнірівка Верхня (Вишня?)

Вархолик Максим
Водзік Семан
Кушвара Дмитро
Грозик Матвій
Балей Матвій
Кушвара Федір
Кащак Петро
Тилявський Василь
Гореш Федір

14. Кушнірівка Нижня

Кирчак Стефан

Липівський Лука
Сидорик Семан
Глова Яцко
Балей Матвій
Грозик Матвій
Маленчак Семан
Гореш Онуфер
Кащак Лука
Гоц Гриц
Саяс [Катерина]

15. Курочківка

Чернецький Демко
Здзєба Фед'ко
Сидорик Матвій
Здзєба Іван
Кащак Іван
Гардиш Петро
Здзєба Іван
Кащак Іван

16. Курилівка

Галадій Антон
Бобко Онуфер
Брода Лука
Брода Данько
Гончар Йосиф
Дзюрий Максим
Брода Самійло
Липівський Лука

17. Кривівка

Якимик Андрій
Панько Павло
Адамчак Антон
Галадій Яцко
Козак Матвій

Якимик Стефан
Якимик Яцко
Костик Петро
Пиртко Лешко

18. Ляхівка (Вахівка)

Кушвара Лука
Здзєба Стефан
Брода Ваньо
Герейчак Лука
Здзєба Йосафат
Сидорик Семан
Яворницький Стефан
Кушвара Іван
Сидорик Матвій
Грубий Петро

19. Милянівка

Заяць Василь
Герейчак Лука
Глова Йосиф
Бідни[к] Гриц
Камінський Павло
Тилявський Василь
Федак Йосафат
Худик Лука
Тилявський Стефан
Барицький Матвій

20. Мичківка

Брода Афтанас
Сидорик Іван
Сидорик Стефан
Ратиця Антон
Брода Лешко

21. Париляківка

Панько Павло
 Мудрий Микола
 Савиник Василь
 Париляк Стефан
 Вархолик Ваньо
 Дзюрий Андрій
 Балей Матвій
 Париляк Михайло

22. Папайлівка

Ратиця Лешко
 Дзюрий Маґда
 Дзюрий Йосиф
 Сидорик Антон
 Папайлло Гриц
 Дзюрий Йосиф
 Дзюрий Пайза

23. Пільхівка

Вархол Тимко
 Яворнищкий Василь
 Худик Лука
 Сидорик Іван
 Герейчак Онуфер
 Бялій Максим

24. Солтиство Долішнє

Камінський Йосиф
 Дзюрий Тимко
 Баньковський Онуфер
 Пиртко Афтанас
 Федак Антон
 Федак Матвій

Федак Андрій
 Якимик Стефан

25. Сивівка

Вітик Афтанас
 Липівський Лука
 Глова Йосиф
 Фильо Федір
 Кирча Стефан
 Сидорик Антон
 Бугель Каська

26. Стефаничівка

Гриб Амвросій
 Місячко Гриц
 Ратиця Антон
 Липівський Лука
 Дзюрий Данько
 Герейчак Онуфер
 Білиця Андрій
 Котаньчик Андрій
 Ратиця Лешко
 Савиник Василь

27. Вигін

Гоц Гриц
 Адамчак Антон

28. Загромеха*

Мардиняк Стефан

29. Щурківка

Грозик Микола

* В інших документах ця назва не виявлена.

Кашак Петро
Хлопик Федір
Савина (Савиник?) Василь

Брода Андрій
Грозик Гнат
Грозик Матвій

Дукля, 12 липня 1855 р.

ЦДІАУЛ, ф. 20, оп. 2, спр. 96, арк. 145-155.

Список дітей шкільного віку с. Мшани, батьки яких склали декларації з вимогою рідної мови навчання. 1933 р.

№	Ім'я і прізвище батька, матері або опікуна	№ дому	Імена дітей	День, місяць, рік нар.
1	2	3	4	5
1	Грабський Михайло	—	Михайло	—
			Ольга	—
2	Костик Тимко	119	Анастазія	3.VII.1919
		119	Марія	2.IX.1920
3	Бідник Гнат	2	Петро	2.IX.1919
		2	Володимир	2.IX.1919
		2	Павло	3.IV.1925
4	Якимик Андрій	3	Михайло	12.XI.1925
5	Федак Стефан	5	Марія	13.I.1922
6	Папайло Михайло	7	Григорій	10.IX.1919
7	Папайло Павло	7	Єва	24.XI.1919
		7	Анастазія	20.III.1921
		7	Михайло	2.X.1923
8	Кам'янський Кость	8	Марія	11.I.1925
		8	Анна	26.XI.1922
9	Худик Филип	9	Іван	15VII.1923
		9	Андрій	11.XII.1925
10	Папайло Іван	10	Андрій	22.XII.1919
11	Грозик Василь	14	Андрій	11.XII.1925
12	Якимик Паракса	11	Михайло	17.IX.1919
		11	Іван	9.IX.1923
		11	Марія	24.II.1921
13	Парилляк Григорій	13	Іван	8.VIII.1920
		13	Єва	30.V.1924
14	Грозик Дмитро	15	Марія	25.X.1923
		15	Паракса	22.I.1922
		15	Олександр	18.X.1925
15	Кам'янський Антон	16	Василь	14.XI.1925
16	Водзік Яків	17	Іван, Михайло	7.IX.1923
		17	Паракса	3.XI.1918
		17	Анна	29.XII.1920

1	2	3	4	5
17	Баньковський Михайло	18	Олександр Параска	19.IX.1921 26.X.1924
18	Ябчанка Дмитро	20	Іван	12.XII.1925
19	Сидорик Євфузина	21	Олександр Володимир	10.VII.1926 3.IV.1925
20	Кирча Іван	22	Юстинна Параска Михайло	26.V.1921 13.VI.1925 30.IV.1923
21	Кашак Максим	25	Анна Марія Григорій	13.VII.1923 19.II.1921 22.XII.1925
22	Папайло Григорій	24	Марія Михайло Іван	19.X.1919 14.XII.1921 24.IV.1924
23	Сидорик Михайло	26	Єва Марія Юстинна	23.IV.1924 17.X.1919 21.X.1921
24	Герейчак Христина	27	Іван	11.V.1922
25	Бідник Пелагія	—	Анастазія	—
26	Грубий Василь	42	Іван Юлія Олександр	15.IV.1922 25.II.1924 16.VII.1925
27	Кашак Лука	43	Марія	23.IX.1923
28	Федак Андрій	45	Марія	10.II.1923
29	Брода Олександр	48	Іван	28.V.1921
30	Дзюрий Іван	54	Михайло Параска	16.IX.1921 4.10.1923
31	Васинчик Семен	56	Василь Григорій Марія	24.I.1921 11.IV.1925 8.I.1923
32	Васинчик Анна	57	Пелагія Єва Юстинна Гнат	27.VIII.1919 2.IX.1922 27.VIII.1919 2.VII.1925
33	Сидорик Іван	58	Лука Анастазія	5.V.1924 28.VII.1919
34		58	Стефан Михайло	8.IX.1919 4.VI.1923

1	2	3	4	5
35	Галайда Лука	59	Анна	10.VI.1925
36	Парилляк Андрій	62	Василь	15.III.1921
		62	Олександр	14.VI.1925
		62	Іван	11.II.1923
37	Яворницький Михайло	66	Юстинна	7.IV.1922
38	Папайлло Павло	67	Анна	7.X.1922
		67	Марія	11.I.1925
39	Герейчак Лука	69	Михайло	4.I.1923
40	Баньковський Данило	35	Марія	9.IX.1923
41	Сидорик Павло	74	Іван	25.II.1922
42	Баньковська Пелагія	72	Єва	21.X.1923
43	Галадій Лука	70	Параска	23.XII.1922
44	Галадій Анна	71	Анастазія	16.XII.1919
		71	Григорій	16.XI.1921
45	Брода Григорій	78	Анастазія	29.XII.1920
46	Герейчак Антон (опікун)	82	Анна Пиртко	8.VII.1922
47	Баньковський Михайло	83	Михайло	12.XII.1921
48	Папайлло Василь	85	Юстинна	4.I.1922
49	Здзеба Іван	86	Стефан	24.II.1923
50	Вархолик Анна	87	Теодор	22.II.1920
		87	Іван	— 1924
51	Филь Яків	89	Марія	3.II.1921
		89	Юстинна	7.II.1923
		89	Григорій	27.I.1925
52	Вітик Іван	91	Пелагія	21.X.1919
		91	Марія	6.XII.1921
53	Грубий Семен	88	Михайло	5.II.1922
		88	Григорій	30.I.1923
		88	Іван	14.VIII.1925
54	Герейчак Олександр	104	Анна	18.VI.1922
55	Білиця Андрій	105	Олександр	11.X.1921
56	Мардиняк Петро	106	Михайло	17.V.1924
57	Якимик Василь	108	Іван	17.VIII.1919
58	Глова Андрій	109	Теодор	23.II.1919
		109	Михайло	9.XI.1922
59	Папайлло Олександр	116	Григорій	2.III.1921
		116	Марія	13.IX.1925
60	Брода Теодор	93	Юстинна	24.XI.1923

1	2	3	4	5
61	Папайло Семен	95 95	Іван Марко	28.III.1919 4.III.1926
63	Якимик Антон	97 97	Анна Марія	9.IX.1921 26.IX.1922
64	Дзюрий Андрій	123 123	Єва Ольга	4.I.1922 9.XI.1924
65	Вархол Лука	128 128	Іван Анна	13.IV.1923 21.XI.1921
66	Маленчак Василь	130 130 130	Анна Ярослав Іван	21.XI.1921 25.III.1925 24.IV.1923
67	Савиник Лука	131	Пелагія	15.VI.1920
68	Куриця Павло	132	Михайло	14.II.1923
69	Русин Михайло	136	Анна	29.VII.1925
70	Сидорик Михайло	137	Олександр	12.XII.1925
71	Грозик Яків (не живе)	141 141	Єва Михайло	27.VII.1922 11.XII.1923
72	Бугель Михайло	145 145	Марія Петро	22.III.1920 31.VI.1924
73	Адамчак Яків	94 94	Ольга Анна	15.VI.1925 23.X.1919
74	Чернецький Демко	81	Анна	7.XI.1922
75	Грозик Іван	114 114	Анастазія Василь	24.XI.1921 1.I.1924
76	Пиртко Анна	6	Юстиція	21.III.1923
77	Шеремета Костянтин	120 120	Марія Борис	6.I.1921 24.III.1926
78	Папайло Афганазій	122	Параска	15.IX.1922
79	Сидорик Антон	124 124	Павло Анна	2.III.1923 18.III.1926

Відповідність дат на підставі метрик підтверджую —
Госсьцінська Гелена, керів[ник] школи

[26 травня 1933 р.]

кругла печатка школи: Państwowa szkoła powszechna.

ЦДІА у м. Львові, ф. 179, оп. 2, спр. 2124, арк. 37-39.

Список господарів с. Мшани перед евакуацією. 1944 р.

Правий берег р. Мшанки, з Нижнього кінця

1. Савиник Іван
2. Бродя Василь
3. Съянтко Антон
4. Федак Михайло
5. Пиртко Іван
6. Здзеба Лешко
7. Петрусік Андрій
8. Вархол Микула
9. Гоник Юрій
10. Васинчик Михайло
11. Бродя Іван
12. Федак Іван
13. Дзюрий Михайло
14. Сидорик Демко
15. Кам'янський Григорій
16. Лийко з Терстяни
17. Папайло Лешко
18. Кащак Петро
19. Костик Лешко
20. Съянтко Антон
21. Герейчак Христина
22. Бідник Гнат
23. Кам'янський Костянтин
24. Якимик Павло
25. Пиртко Іван
26. Папайло Павло
27. Федак Стефан
28. Федак Анна
29. Якимик Андрій
30. Худик Филип
31. Костик Тимко
32. Грубий Григорій
33. Якимик Параксювія
34. Парилляк Михайло

35. Водзік Яшко
36. Папайло Григорій
37. Бялій Михайло
38. Грабська Софія
39. Кам'янський Антон
40. Грозик Василь
41. Грозик Дмитро
42. Баньковський Михайло
43. Кащак Павло
44. Кащак Надія
45. Ябчанка Дмитро
46. Сидорик Евфрузина
47. Торопило Михайло
48. Кирча Василь
49. Папайло Григорій
50. Яворницький Лука
51. Кащак Максим
52. Сидорик Михайло
53. Грозик Григорій
54. Глова Михайло
55. Бідник Григорій
56. Грабська Олена
57. Баньковський Данько
58. Дзюрий Григорій
59. Глова Іван
60. Федак Семен
61. Грубий Іван
62. Кащак Тетяна
63. Бідник Лука
64. Федак Андрій
65. Сидорик Юрій
66. Бродя Томко
67. Бродя Лешко
68. Пиртко, лісничий
69. Бродя Лешко
70. Заяць Гнат
71. Кащак Михайло

- 72. Галадій Михайло
- 73. Папайлло Лешко
- 74. Петрусік Антон
- 75. Петрусік Василь
- 76. Гловаєва
- 77. Дзорий Іван
- 78. Васинчик Семен
- 79. Васинчик Михайло
- 80. Білиця Іван
- 81. Сидорик Іван
- 82. Галайда Лука
- 83. Буряк Олена
- 84. Глова Іван
- 85. Парилляк Андрій
- 86. Якимик Никифор
- 87. Здєба Василь
- 88. Яворницький Михайло
- 89. Кушвара Іван
- 90. Папайлло Павло
- 91. Яворницький Іван
- 92. Герейчак Антон

**Лівий берег р. Мшанки,
з Вишнього кінця**

- 93. Галадій Іван
- 94. Баньковський Антон
- 95. Сидорик Павло
- 96. Баньковський Григорій
- 97. Сидорик Іван
- 98. Кушвара Василь
- 99. Галадій Лука
- 100. Галадій Лука
- 101. Заяць Михайло
- 102. Сидорик Василь
- 103. Петрусік Михайло
- 104. Бродя Іван
- 105. Дупніак Іван
- 106. Чернецовський Демко
- 107. Герейчак Антон

- 108. Баньковський Михайло
- 109. Здєба Стефан
- 110. Папайлло Василь
- 111. Здєба Іван
- 112. Галадій Василь
- 113. Вархолик Томко
- 114. Грубий Семен
- 115. Филь Михайло
- 116. Грабан Іван
- 117. Грабан Федір
- 118. Вітик Іван
- 119. Старчак Анастазія
- 120. Филь Яцко
- 121. Адамчак Яцко
- 122. Брома Федір
- 123. Русин Павло
- 124. Папайлло Василь
- 125. Якимик Демко
- 126. Білиця Андрій
- 127. Гоц Петро
- 128. Папайлло Андрій
- 129. Якимик Василь
- 130. Глова Михайло
- 131. Галадій Іван
- 132. Костик Василь
- 133. Костик Андрій
- 134. Парилляк Іван
- 135. Шома Федір
- 136. Шома Михайло
- 137. Шома Стефан
- 138. Глова Федір
- 139. Бутель Михайло
- 140. Гончар Андрій
- 141. Грозик Василь
- 142. Грозик Петро
- 143. Папайлло Лешко
- 144. Худик Лука
- 145. Веселяк Василь
- 146. Веселяк Михайло
- 147. Вархолик Іван

148. Глова Михайло
149. Громадський дім
150. Плебанія
151. Папайло Василь
152. Папайло Афтанас
153. Дзюрий Андрій
154. Сидорик Антон
155. Грозик Пелагія
156. Кащак Юрій
157. Вархол Лука
158. Малинчак Василь
159. Малинчак Лука
160. Савиник Лука
161. Савиник Іван
162. Савиник Василь
163. Куриця Василь
164. Дупніак Олексій
165. Зубаль Михайло
166. Русин Михайло
167. Сидорик Михайло
168. Якимик Олександр
169. Яворницький Михайло
170. Церкви — нова і стара,
плебанія
171. Якимик Михайло
172. Грозик Яків
173. Вайнштейн Лейба,
корчмар
174. Якимик Стефан
175. Куриця Олексій
176. Ратиця Василь
177. Глова Павло
178. Глова Іван
179. Грабський Михайло
180. Бідник Андрій
181. Бернєцька Анна

Список склали: **Василь Іванович Дупніак**
Михайло Іванович Глова
Степан Григорович Старчак

Найдавніший список володарів землі у Мишані. 1773 р.

Найдавніший список володарів землі у Мишані (продовження).
1773 р.

Peculiar H. designation.

*Die Pet. et Pauli dom. i Pawlowa Lwowska Bz. Czernowca a. Silesia
Cognitum a me Inventaria libesana. A.D.*

Dandjatte ZinBürgen					
Prof. Petchenkow					
Baum ZinB.				4 11	
Zins fälsch. 3 Rbl. a 3 L.				12 -	
- Zins 11. -				11 -	
- Zins 8 bl. - 5 bl.				2 4 1/2 -	48
- Baum 4 bl. - 5 bl.				2 -	
- Zins 16. bc - 15 bl.				20 -	
- Zins 19. bc. - 18 bl.				16 -	
Luniewka					
Baum ZinB.				3 1	
Zins fälsch. 8 Rbl. a 3 L.				24 -	
- Zins 16 bl. - 15 bl.				9 8	
- Baum 8. - 8 bl.				9 -	
- Zins 12.0. - 11 bl.				110 -	
- Zins 19. 22. - 18 bl.				11 -	
Mitana					
Baum ZinB.				149 -	
Zins fälsch. ZinB.				298 -	
ZinB. Zins fälsch.				172 15	
Zins fälsch. ZinB.				378 -	
Zins fälsch. ZinB.				38 24	
Zins fälsch. 240 bl. a 3 L.				721 15 -	1908
Zins fälsch. 16 bl. - 15 bl.				12 24	
- Zins fälsch. 22 bl. - 18 bl.				83 -	
- Zins fälsch. 22. - 18 bl.				15 24	
- Zins fälsch. 8 bl. - 7 bl.				22 20	
- Zins 352. - 348 bl.				3 23	
Summa des Zinflügen					- 8.000

*Відомість про дохід домінії в Хорівці
від повинностей громадян с. Мишани. 1773 р.*

Opisane y zornane graniczne we Mszany w Gódzinie sierpnia 1787 r. Siedziba
zgromadzonych Gospodarstw y z Population wynoszącej 2500 d. i 200
żen. Zapisane Dnia 2^{go} sierpnia 1787. Rok 115

do 0.0.0 granicy na wschodzie Mszany y stocie Wisły y Tyberawy
na Południu 100m. Jureckiego

Nr. 1. Ks. Hieronim Kozłowski y z żoną

Nr. 2. Piotra z Witek Myszczańskiego

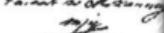
Nummer	Opis granicy, województwo Śląskie, powiat Mszana, gmina Mszana	Wysokość
1.	<u>Mszana granicząca Mszaną: Wys. 100m.</u> Rozumiejący mówiącą gospodarstwem tzw. Kaczyńcami i myconym mole takim, gdzie na poniżej kępy Poluska y Myszczańskiego Kozłowskiego kamieni ustawiony jest na cmentarzu Chmieliskiego <u>Adiacentyczna wieś Mszana Dąbrowska</u> granicząca na południowym wschodzie z Mszaną, na południowym zachodzie z Kaczyńcami Dziekanka 708 a. ujemionego tak poniżej:	
1.	1. Rozumiemy na południu Kaczyńcami, gdzie na ujściu Kozłowskiej Czajki Myszczańskiego do wieś Mszana do samej Kozłowskiej mówiąc pot. jaskółce o 11 ob. ujemionego jaskółce w dolinie Poluska na południu na południu na południu Kozłowskiej Kaczyńcami, pot. jaskółce pot. jaskółce dolinie Kozłowskiej ujemionego a w 11 100 palecach mówiąc jaskółce aż do końca jaskółki nad Kozłowską przekształcając 11 100 z ujemionego pot. M. Dziekanki Kaczyńcami y wieś Kaczyńca dolinką po południowej stronie nad doliną Myszczańskiego Kozłowskiego z ujemionego skrótu do dolinki mówiąc ujemionego rynku 11 1027 mówiąc zo 11 100 palecach na południowej stronie Kaczyńca Mszana Trzcielka 1787 opisana o graniczkami tzw. Kaczyńcami z wieś opisana z wieś Kaczyńcami ujemionego uj. Kozłowskiej z wieś Kaczyńcami dolinką Kaczyńcami wieś Mszana O poniższej Kozłowskiej dalej zo:	40
2.	Kozłowskiej ujemionego uj. Kozłowskiej dalej poniższej rynku zo od tego Kozłowskiej ujemionego uj. Kozłowskiej dalej poniższej Kozłowskiej ujemionego uj. Kozłowskiej dalej poniższej na wschód dalej od tego Kozłowskiej ujemionego uj. Kozłowskiej dalej na wschód Kozłowskiej ujemionego uj. Kozłowskiej dalej poniższej zo od tego Kozłowskiej ujemionego uj. Kozłowskiej dalej zo Kozłowskiej ujemionego uj. Kozłowskiej dalej poniższej zo	100
3.		90
4.		70

Opis mejsz sela Mszana. 1787 r.

8	R.C. A.	Łuszczownica nema	125
5	~	Steklikowica	112
6	~	Łęknica	150
5	~	Siadłownica	151
5	~	Łubinowica	145
6	~	Łutynowica	121
8	~	Łubianka	261
5	~	Łęgielówka	177
6	~	Kwiatkowica	128
6	~	Wiązakowica	169
8	~	Ólszna	181
6	~	Oluzikowica	157
7	~	Kuczytowica	108
5	~	Milkanowica	152
4	~	Chągówka	120
2	~	Wicinowica	78
6	~	Sachacinka	145
5	~	Chomiankowica	66
9	~	Gawriakowica	175
10	~	Kusznicka Poena	157
7	~	Hajkowica	125
4	~	Popradzianka	100
3	~	Wiców	51
5	~	Wielanckowica	128
7	~	Suwinkwa	168
6	~	Wlechowica	161
9	~	Wichowica	249
9	~	Wozownica	242
170		WALNA	4770

Назви парцель орних земель у Мишані. 1787 р.

- Skarbowie 22 d. 2. Funtowki i Wizyta Komisarzy, w De Parochyj
 Nowego, indey podpisanyj Parochy na tyczącą jasnejsza. Wizyta
 a. Lekcjonaria aktatary Wizyty Komisarzy iżnych wykazane. Miejsce
 zna Comitatu Lubelskiego chmiediony, Dobro wyznanowy. Szczelat Zapis
 jest sprawny. 6.
 b. Ludo wielejony z Parochyj, w Objazdowym czasie wykonywym odwizy
 do Parochyj w dñ 2, nie w taki, aby w Zasadzie powyższe były
 schowane w sie tyce, w tych omijających. Dziesiąt dñ sierpnia.
 c. De obliczaniu Parochyjnych wykazów nie ewent. W tuncie wieku, k-
 rycie głosy, lat domieszkach, ale innego dla obliczania odwizy, - w mniej
 węt lekcie ani innych Comitatu Lubelskiego, - oznacza i przy
 czem Parochyj Lubelskiego. De obliczaniu taki wykaz jest
 ku pozytywom, i male ludom wie tabic, kiedy by w sprawie De
 muniu Parochyj tylki pozytywem; tacy bowiem pozy Parochyjnych Paro-
 chyj Lubelskiej, De obliczaniu w tych mazach pozywem i figuraie,
 d. Przygotowaniem De obliczaniu Sł. zden tylko odwizy w skarbcu
 gospodarstwa Tymczasowe, iż w tylku pozywem, i w tych pozywem
 i odwizy iż w tylku odwizy, i pozywem i skarbcu i pozywem
 i skarbcu, De skarbcu pozywem. Dziesiąt sierpnia w skarbcu
 skarbcu, kiedy nie Dzwadzat.
 e. Pozywem i skarbcu iż Parochyj swone nie odwizy się; - woda tylk
 skarbcu swoty iż w De obliczaniu wieje; - na uleganie o to wskazanym
 Parochyj, wykonalist iż wykazów w skarbcu Tymczasowym i skarbcu;
 i to fortalem. Wieje wieje i Meliora tameksiego skarbcu, i niktka -
 mnie i
 f. Pozywem i skarbcu De obliczaniu nie codziale.
 g. Modlę się na Manieki Katolickim iż mamy skarbcu, i to nie wiegle, ale war-
 ty, iż w tuncie tab i w tuncie skarbcu iż. - De skarbcu tab i skarbcu
 iż tuncie male chodzi Parochyj De niderdalska Kirigkeit; - gospodarst
 skarbcu De skarbcu skarbcu Parochyj Dzwadzat, i gospodarst skarbcu skarbcu
 iż skarbcu.
 h. Wzgledem Dominikatnym iż Parochyj Parochyj nie ma żadnych, i tunc
 tich iż w gospodarst skarbcu skarbcu.
 i. Obaj Parochyj, iż dny nie wykaz pozywem i skarbcu Parochyj w tuncie
 skarbcu Parochyj Parochyj.
- De w Olsztynie Dnia 25. Sierpnia 1833.

A. Eugeniusz Lachowski
 Parochyj Lubelski

Характеристика морального стану парафіян Мишани (з
протоколу візитатії спискового Івана Снігурського). 1833 р.

ad S.S.

ad Presbyterium Cerkwi myrowana z Sklepem Drw.
mionym w 8° gran z terui' przedstawionym —
wiednia zgłosi' cerkwi' Drwniania do ktoroj' dzwonica
przygotowana, cato cerkwi' w propon. Dnia parafii'
now' nikt mala, dleto parafii' o wykazaniu
nowej cerkwi' mygle na ktorej' iuz' dokonowali Komuni
przygotowali - ceny 22000. sylw. wypalony i skarbowe
4000. Ktory' dzwony' iugie parafii' w rozb.
now' maja

ad Budżet uchody myrowyj' iż —

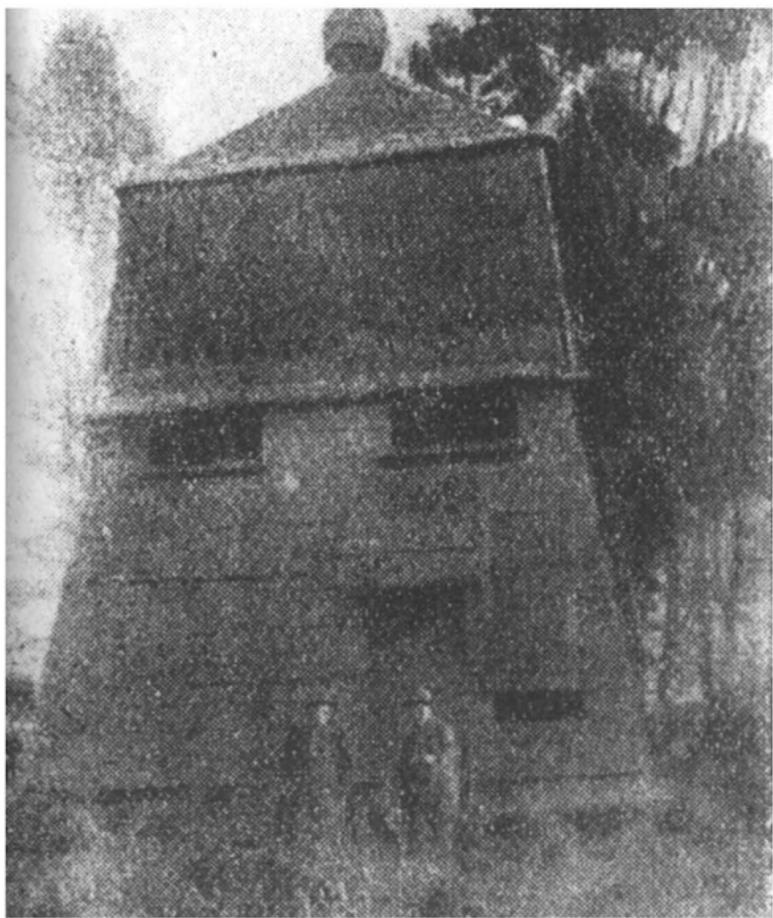
Фрагмент протоколу візитації парафії про плани будівництва
нової церкви у Мишані. 1833 р.

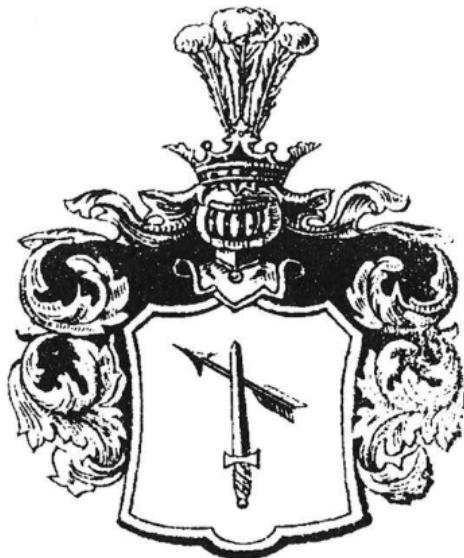
Печатка греко-католицької парафії у Мишані. 1885 р.

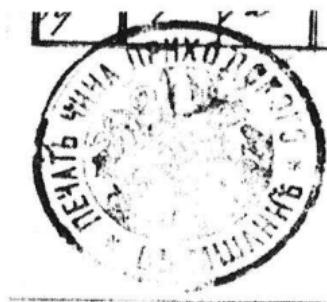
Церква Успіння Пресвятої Богородиці у Мишані. 1930-ти рр.

Дзвіниця при церкві Успіння Пресвятої Богородиці
у Мишані. 1930-ті рр.

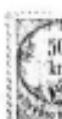
Герб роду Стебницьких, вихідці з якого
від 1521 р. по 1772 р. володіли парафією у Мишані.

Парафіяльна печатка Мишани. Початок ХХ ст.

N. 16

Extracts

*Ex libris Petri Natura: Ecclesia parochialis sit grant
in pago Metanna Districtus Kiernensis in Galicia
Tom. III. pagina 166.*

Випис з метричної книги народжень парафії с. Мишани про хрещення Івана-Хризостома, сина священика Михайла Констанкевича і Наталії Мигулович, внучки Григорія Лаврівського (фрагмент), 1870 р.

Da

Wojewódzkiego Ministerstwa Wyznań Religijnych i C. P.
w Warszawie
w dz. 27.12.1926 r. w Warszawie.

Paniemu marszałkowi Sejmiku województwa
Podlaskiego naszej województwie dziesiątego powiatu
w Warszawie oznajmuję, że od dnia 1. stycznia 1927 r.
miejscie i gminie nie będzie realizowana obyczaj biblijna
w technice i formie organizatorycznej, tzw. kierunku
byt jedytku polskiego a dodają m. przewadzanie
czyka mieszkańców jednostki gospodarczej me-
meli gospodarki gospodarki i mię jednego polskiego
na autonomicznej jednostce gospodarczej organizowanej
podległych jednostek wiejskich duchu nowego m. bie-
glem iżym m. Obrządkowy aby zatrzymać
w kraju narodziny takie my głosowanie
w sprawie dnia 1. stycznia 1927 r. na podstawie przesłanego mi
przyjęty kiedy ten kandydat do końca m
zakonnych dniach lecz ograniczenie polskie
wizytowania dalsze zmiany i takie kandydaci: -

Warszawa dnia 26 XII

zgodnie z powyższym przesłaniem
w sprawie gospodarki jednostki gospodarczej
w dniu 24 XII 1926 r.

Zarządzony
1926-12-26

Протест громади с. Мишани проти запровадження польської
мови навчання у школі. 1926 р.

№ за поряд	Наймено. ім'я та оточество члена	Скільки року заго	Въ якомъ году привезъ бъ членъ.	Примѣненіе.
27	Коночъ Надежда			
28	Широкова Анна	38.	въ яко то году привезъ бъ членъ. Членка Ци- татар. О-ва из Ливан.	

Рахунокъ за місяць:

Приходъ:	Розходъ:
1. Поступленіе земель чиновъ біробідзі	1. на купч. ордеръ 47'00.
2. Поступленіе овецъ Коночъ и Широкова 10'00	2. Чигиринський броваръ земель и пасеки 19'00.
3. посторонніе земель споживачу 10'72	3. подвіжника Капана 3'50
	4. розходъ на ордеръ 5'54.
	5. земель 0'30
	6. земель до обсягу до земель 0'50
Митто 43'62	7. зг. візчику візъ 1'80
	35'64
	Списано кошти на 27/12/7'98
	43'62

Председатель:
Прощальний, Н. Широкова

Секретаръ:
Л. С. Булгаков.

Фінансовий звіт читальні ім. М. Качковського у Мишані. 1932 р.

Василь Папайло (вояк австрійської армії) і Микула Потоцький.

Михайло Папайло (служив у російській армії, потрапив в австрійський полон, номер від тифу в концентраційному таборі в Талергофі)

Михайло Бугель — вояк польської армії

Томко Бродя (зліва) — вояк
польської армії з товаришем
по службі

Олексій Папайло і Михайло
Дзюрий — вояки польської
армії

Михайло Папайло (в центрі) —
вояк польської армії з
товаришами по службі

Брати Олексій та Василь Папайлло

Родини Василя Папайлі і Павла Сидорика

Родини Василія й Олексія Папайлів та Павла Сидорика

Родини Олексія та Василя Папайлів

Родина Михаїла Баньковського

*Михаїло
Баньковський на
своїй пасіці*

Родина Максима Кацака

Родина Буглів

Родина Михаила Бугля

Родина Томка Броди. Дочка Марія, дружина Анна, мати Анна,
сестра Анна

Анна Брома з родиною

Марія Папайло з дітьми

Папайло Марія з дітьми

Родина Папайлів (Афтанах)

Мешканці піддуклянського села Терстяни,
серед яких родичі мішанчан

Мишанські школярі початку
40-х рр. ХХ ст. (у центрі
священик Орський і
вчитель Стакняк)

Оля Грабан і Надя Дзорій

Мишанські школярі середиши 30-х рр. ХХ ст.
(у центрі — вчитель Валовський з дружиною)

Мишанські дівчата Оля Адамчак, Ксеня Бродя, Юстинна Филь,
Анна Герейчак, Надія Галадій, Анна Бродя

Григорій Федак, Єва Грозик,
Марія Федак, Юстинна
Пиртко, Іван Бродя

Ксеня Бродя, Паракса
Кацак, Марія Филь

Анна Папайло, Михайло
Грубий, Юстинна Бродя

Оля Костикова — праворуч

Сва Якимик, Анна Кацак,
Сва Сидорик, Марія Бідник

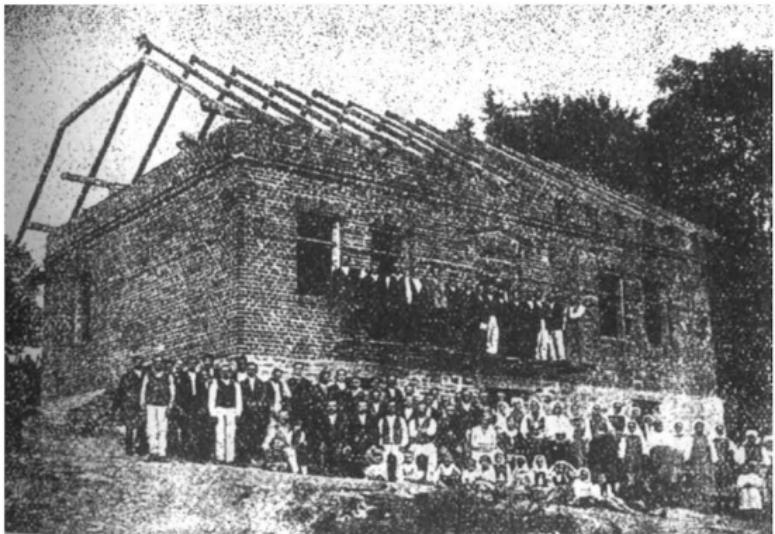
Анастазія Здзеба

Єва Париляк,
Марія Кам'янська

Марія Груба, Анця Глова, Марія Баньковська

Будівництво громадського дому у Мишані. 1934 р.

Хор с. Мишани

*Матрона
Старчак-Брода*

*Марія Куриця, Анастасія Федак,
Анна Пиртко*

Мишанська молодь 30-х рр. ХХ ст.

Мишанчани початку 40-х рр. ХХ ст.

Петро Бідник, Олексій Якимик,
Іван Федак, Григорій Федак, Іван Бродя

Молодь Мишани. В центрі сидять Михайло Баньковський,
учителі Бучко і Зайонц

Весілля Івана Броди і Юстинни Папайло
Дружби: Іван Сидорик, Григорій Кам'янський.

Весілля Михайла Папайла і Параски Папайло

Михайлло Глова

Григорій Кащак

Іван Кам'янський. Фото надіслане з Німеччини (м. Зойдерсдорф), де перебував на примусових роботах під час Другої світової війни

Михайлло Папайло (праворуч).
Фото надіслане з Канади

Мішанчанин Михайло Бугель (перший у другому ряді справа)
серед учасників кооперативних курсів

Громада с. Мишани. Початок 40-х рр. ми ст.

Учні 5-го класу Української державної семикласної школи в Дуклі (серед яких мішанчани). В центрі — директор школи Г. Вітик. 1940 р.

Учні 6-го класу Української державної семикласної школи в Дуклі (серед яких мешканці). В центрі — директор школи Г. Вітик та його дружина К. Вітик, учителька української мови та літератури. 1941 р.

1940-ві рр. Учні Української державної семикласної школи в Дуклі (серед яких мешканці)

Українська державна семикласна школа (Бурса) у Дуклі, 40-і рр. ХХ ст. Фото 2001 р.

Павло Дунак, господар з Роп'янки,
батько Анастазії Старчак. Фото кінця XIX ст.

Василь Дунак, брат Анастазії Старчак.
Нью-Йорк, 30-ті рр. ХХ ст.

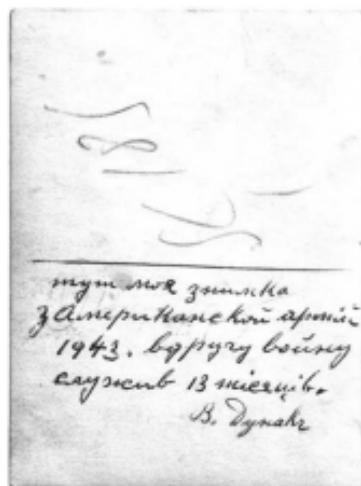
*Василь і Микола Дунаки, брати Анастазій Старчак
Нью-Йорк, 30-ті рр. ХХ ст.*

*Василь та Іван Дупнаки, брати Анастазії Старчак
Нью-Йорк, 30-ті рр. ХХ ст.*

Василь Дунак, брат Анастазії
Старчак, вояк Армії США під
час Другої світової війни

Напис на звороті
фотографії

Розалія Вавричин,
Анастазія Старчак

Приказ

населеній пункті
Свірзьк в часі війни
від'їдає з села
Мишане населені пункти з борту.

Усі осібами привезено
до місць збору, а землі під
підвалими дали земельні
учаси евакуації в С.Р.С.Р.

Продс. сел. Мышане

Чиборік А

10 листопада 1944 року

25 1944 року - с. Мышане

Довідка, видана воєнним комендантом села Мышане про
евакуацію родини А. П. Старчак

Група міанчан, які оселилися у с. Сокільниках

Міанчанки у Сокільниках

*Група мігрантів, які після виселення поселилися в Сокільниках,
Басівці, Годовиці, Оброшині*

Громадський дім у Мишані. Фото 2001 р.

Будинок у центрі Мишани, в якому в 30-ти pp. ХХ ст. були помешкання священика і сільська крамниця. Фото 2001 р.

Зустріч з річкою Мишанкою через 45 років. 1989 р.

Придорожній хрест у Мишані

Придорожній хрест у Мишані

Зміст

Від редактора	3
Переднє слово	5
На перехресті віків	9
Післяслово	40
Додатки	46

Науково-популярне, краєзнавче видання

Старчак-Вавричин Марія Григорівна

СЕЛО МІШАНА НА ЛЕМКІВЩИНІ

Історичний нарис

Відповідальний редактор і автор
вступу «Від редактора» Іван Дмитрович Щерба

Комп'ютерна верстка Андрій Муравецький

Марія Старчак-Вавричин

Село Мшана на Лемківщині

Історичний нарис

